

David - kralj po Božjem srcu

Pavlić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:222:999806>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)
[University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

DIPLOMSKI RAD

DAVID – KRALJ PO BOŽJEM SRCU

KATARINA PAVLIĆ

MENTOR: DOC. DR. SC. STIPO KLJAJIĆ

Zagreb, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad „David – kralj po Božjem srcu“ izvorni rezultat mojeg rada te da su svi korišteni izvori, kako objavljeni tako i neobjavljeni, primjereno citirani ili parafrazirani te navedeni u popisu literature na kraju rada.

U Zagrebu, 5. lipnja 2024.

DAVID – KRALJ PO BOŽJEM SRCU

Sažetak

Pripovijest o Davidu govori o počecima kraljevstva u Izraelu i usponu najvećeg i najznačajnijeg kralja u Izraelu, Davida. David je došao na vlast nakon Šaula, koji je bio ljudski odabir za kralja, dok je David bio Božji odabir, kralj po Božjem srcu. On će obraniti Izraelce od Filistejaca i učvrstiti Izrael kao kraljevstvo s glavnim gradom u Jeruzalemu, gdje će prenijeti i Kovčeg saveza. Ove Davidove uspjehe deuteronomistički pisac pripisuje Davidovoj poslušnosti Bogu i Zakonu. David će tako biti posrednik preko kojeg će Bog sklopiti novi savez s narodom, kao što je nekoć sklopio preko Mojsija. Zato je David slika Mesije i naglašava se u evanđeljima kako iz njegove loze dolazi Krist, jer će savez sklopljen preko Davida biti dovršen i ispunjen u konačnosti u Kristu.

Ključne riječi: David, kraljevstvo, kralj po Božjem srcu, Jeruzalem, Kovčeg saveza, poslušnost, Zakon, savez, Mesija, Krist.

DAVID – A KING AFTER GOD'S OWN HEART

Summary

The story of David speaks about the beginning of kingship in Israel and about the uprising of the greatest and most significant king Israel has ever had, David. David came to power after Saul, who was a human choice for a king, whereas David was God's choice, a king after his own heart. He will defend the Israelites from the Philistines and consolidate Israel as a kingdom with the capital in Jerusalem, where he will also bring the Arc of the Covenant. The deuteronomistic writer attributes these successes to David's obedience to God and the Law. David will therefore be a mediator through which God will make a new covenant with the people, as he once made through Moses. That's why David is an image of the Messiah and it is emphasized in the gospels that the Christ comes from his lineage, because the covenant made through David will be completed and fulfilled in its final form in Christ.

Key words: David, kingship, a king after God's own heart, Jerusalem, Arc of the Covenant, obedience, Law, covenant, Messiah, Christ.

Sadržaj

Uvod	1
1. Deuteronomistička povijest	2
1.1. Pisci Knjiga o Samuelu	4
1.2. Obilježja deuteronomističkog pripovijedanja	7
2. Početak kraljevstva u Izraelu	10
2.1. Narod traži kralja.....	11
2.2. Gospodinov odgovor Samuelu	12
2.3. Kraljevanje u Bibliji	13
3. Zašto Šaul nije bio dobar kralj?.....	16
4. Davidovi počeci	20
4.1. David – pastir iz Betlehema	20
4.2. Duh Gospodnji obuzima Davida, a napušta Šaula	23
4.3. David i Golijat.....	25
5. Šaulova ljubomora.....	30
6. Davidov progon.....	32
6.1. Kroz pustinju i prašumu	32
6.2. Davidova velikodušnost	34
6.3. David u filistejskoj zemlji i Šaulova smrt	36
7. Davidovo kraljevanje	37
7.1. David prima vijest o Šaulovoj i Jonatanovoj smrti	37
7.2. David – kralj Jude	38
7.3. David - kralj Izraela i Jude	39
7.4. Savez	42
8. Zauzeće Jeruzalema	44
9. Prijenos Kovčega saveza u Jeruzalem	48
9.1. David – pravi svećenik.....	48
9.2. Svečanost prenošenja Kovčega saveza	49
9.3. Djevica Marija i Kovčeg saveza	52
10. Natanovo proročanstvo	53
Zaključak.....	55
Literatura	57

Uvod

Sveti Irenej Lyonski rekao je u svom djelu *Adversus haereses* da je Sveto pismo poput mozaika koji prikazuje sliku jednog lijepog kralja. Koji je to kralj? Možemo reći da Sveto pismo prikazuje sliku Boga koji je trebao biti naš kralj, ali smo ga mi odbacili kao takvog. Cijelo Sveto pismo govori o toj napetosti i Božjim nastojanjima da ljude, jedina bića koja je obdario slobodom, privuče natrag svom kraljevstvu u kojem su oni odbili živjeti. U kontekstu ovog rada promotrit ćemo sliku ovog odbačenog kralja pokušavajući složiti djeliće koji tvore mozaik još jednog kralja, a on je najpoznatiji izraelski kralj, kralj David.

David je najveći izraelski kralj i jedan od najrazvijenijih likova u Svetom pismu. Broj stranica posvećen njemu nadmašuje sve druge likove u Starom zavjetu, uključujući Mojsija, kome je posvećeno skoro trideset i jedno poglavlje. Pripovijest o Davidu iznosi se u Knjigama o Samuelu i Prvoj knjizi o Kraljevima, no spominju ga i na samom kraju hebrejskog Pisma Ljetopisi. Tako je hebrejsko Pismo zaključeno pripoviješću o Davidu koji je slika Mesije – kralja koji će zavladatai nad Izraelom u miru i blagostanju zauvijek. Osim toga, Davidu se pripisuje velik broj psalama u Knjizi Psalama.

Da bismo pružili cjelovit egzegetski i teološki presjek pripovijesti o Davidu, prvo ćemo proučiti tko je mogao napisati pripovijest o Davidu u Knjigama o Samuelu. Proučit ćemo teoriju o deuteronomističkoj predaji i zaviriti u osobitosti deuteronomističkog stila. Zatim ćemo proći kroz Knjige o Samuelu zadržavajući se na onim tekstovima koji su posebno važni za razumijevanje Davida. Promotrit ćemo kako je nastalo kraljevstvo u Izraelu, tko je bio njegov prvi kralj, Šaul i kako je započeo Davidov uspon na vlast. Posebno ćemo se osvrnuti na Davidovo pomazanje u Betlehemu, njegovu pobjedu nad Golijatom i progon od Šaula da bismo konačno došli do toga kako David postaje kralj i koji je njegov značaj kao kralja po Božjem srcu.

1. Deuteronomistička povijest

Pripovijest o Davidu iznesena je u Knjigama o Samuelu i Ljetopisima, no mi ćemo se ovdje zadržati na Knjigama o Samuelu. One spadaju u katoličkom kanonu u povijesne knjige, kao i Ljetopisi, dok ih židovski kanon pribraja prednjim prorocima, a Ljetopise spisima. Katolička kategorizacija Knjiga o Samuelu referira se na povijest Izraela od ulaska u Obećanu zemlju, dok se hebrejska temelji na glavnim likovima tih knjiga za koje se vjerovalo da su i njihovi pisci: proroci Jošua, Samuel i Jeremija. Vjerovalo se, naime, da je Jošua napisao Knjigu o Jošui, Samuel Knjige o Sucima i Samuelu, a Jeremija Knjige o Kraljevima¹. Tako su to prednji proroci, a na njih se onda nastavljaju zadnji ili kasni proroci, Izaija, Jeremija, Ezekiel i mali proroci. Hebrejski naziv također evocira jedno duhovno, proročko čitanje ovih knjiga, iako one govore o povijesti, jer povijest ispričana u Bibliji nije obična povijest, nego povijest Boga i njegovog naroda i zato proroci, kao glasnici između Boga i naroda, igraju u njoj odlučujuću ulogu.

U suvremenim znanstvenim krugovima, međutim, ove knjige nazivaju se deuteronomistička povijest. Sve od Ponovljenog zakona do Kraljeva prepoznaje se kao jedna velika predaja koja prati povijest izabranog naroda od ulaska u Obećanu zemlju do odlaska u babilonsko sužanjstvo. *Δευτερονόμιον*, na grčkom drugi ili ponovljeni zakon, naziv je koji je Knjizi Ponovljenog zakona nadjenula Septuaginta, zato što se u njezinoj srži ponavljaju zakoni koje je Bog objavio Mojsiju na Sinaju. Harrington misli da su ti zakoni najstariji dio deuteronomističke predaje, dok je ostatak nastao kasnije, u vremenu neposredno prije i tijekom sužanjstva². Misli se i da su neki dijelovi te predaje čudesno nađeni u Hramu za kralja Jošije te da je on pomoću njih proveo reformu po Zakonu (usp. 2 Kr 23), takozvanu deuteronomističku reformu. Martin Noth otac je teorije o deuteronomističkoj povijesti, on je je prepoznao da su se među razočaranim izgnanicima u Babilonu našli i deuteronomistički pisci, ali i da je mnogo materijala u deuteronomističkoj povijesti nastalo prije pada Jeruzalema, za kralja Jošije³. Deuteronomistička predaja stvara, prema toj teoriji, Knjigu Ponovljenog zakona, Knjigu o Jošui, Sucima, Samuelu i Kraljevima.

Sve ove knjige imaju određene sličnosti, zbog kojih se misli da se radi o jednoj predaji. Ponovljeni zakon izdvaja se od ostalih knjiga Tore jer je napisan kao skup poticajnih

¹ Usp. *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz "La Bible de Jerusalem"*, Zagreb, 1994., 225.

² Usp. William HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, Zagreb, 1987., 141.

³ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel. A Commentary*, Louisville, 2011., 15.-16. (vlastiti prijevod, ovdje i dalje u radu)

govora ili propovijedi koje je Mojsije izrekao mladoj generaciji Izraelaca prije nego što su ušli u Obećanu zemlju. Dvije riječi koje se u Ponovljenom zakonu neprestano ponavljaju su: *slušaj* i *ljubi*. Riječ *slušaj* pojavljuje se čak 98 puta, između ostalog i u molitvi „Čuj Izraele“. Izraelci su trebali slušati i ljubiti Gospodina jer je on prvi slušao njih, čuo njihov vapaj u progonstvu i izbavio ih iz Egipta⁴. Ono što je zanimljivo je da se Mojsije obraća toj mladoj generaciji Izraelaca kao da su oni bili tamo kod svih tih događaja, dok su to zapravo bili njihovi roditelji. To nas upućuje na to da su ovi govori namijenjeni ne samoj mladoj generaciji Izraelaca iz knjige, nego svima nama. Židovski komentatori Mišne iznose upravo takvo tumačenje Ponovljenog zakona. I mi smo bili tamo kod sklapanja saveza s Bogom i mi smo izradili zlatno tele i iznevjerili ga te je za nas poticaj da ga slušamo i ljubimo ako želimo živjeti, a ne umrijeti⁵.

Sve ove knjige naglašavaju da je poslušnost Zakonu ono što donosi život i sreću, dok neposlušnost vodi u sužanjstvo i smrt. Deuteronomistički pisac koji prije ulaska u Obećanu zemlju govori Izraelcima da će, budu li slušali Gospodina i obdržavali njegov Zakon, dugo živjeti u zemlji koju im on daje, isti je onaj koji na kraju deuteronomističke povijesti smješta narod u sužanjstvo⁶. Tim Mackie ističe da je obećanje koje se izriče u Ponovljenom zakonu, da će Izraelci imati dug život i baštiniti zemlju, povezano s pripoviješću o prvom grijehu iz Postanka 3. Praroditeljima je u vrtu, zato što su odbili poslušnost Bogu, oduzet dug, odnosno vječni život i izgubili su zemlju, Edenski vrt u kojem su do tada slobodno živjeli. Na kraju Petoknjižja dolazimo do situacije u kojoj Bog opet želi dati ljudima dug život i uvesti ih u Obećanu zemlju, ali će mu se oni opet iznevjeriti, zbog čega će opet završiti bez zemlje, u sužanjstvu⁷. Deuteronomistički su pisci htjeli opisati događaje u Obećanoj zemlji s naglaskom na to zašto je narod završio u sužanjstvu. Njihovi slušatelji su sužanjska zajednica Izraelaca koja sad reflektira svoj odnos s Gospodinom i pita se što je pošlo po krivu. Deuteronomistički pisci daju odgovor na to pitanje, Izraelci su završili u sužanjstvu jer su iznevjerili Savez koji su sklopili s Bogom i Zakon koji je bio znak toga Saveza.

⁴ Usp. *Isto*

⁵ Usp. Tim MACKIE – Jon COLLINS, Deuteronomy Scroll. The Way to True Life, Bible project app (20.VIII.2023.)

⁶ Usp. *Isto*

⁷ Usp. *Isto*

1.1. *Pisci Knjiga o Samuelu*

Knjige o Samuelu započinju sa Samuelovom majkom koja u očaju lije suze pred Bogom u svetištu u Šilu moleći Boga da joj podari dijete. I kako to u Svetom pismu obično biva, Bog daje nerotkinjama da rode, a djeca koju rode uvijek su važne figure u povijesti spasenja. To je način na koji Sveto pismo pokazuje da je djelo koje se tu događa zaista Božje djelo, a ne ljudsko. Samo Samuelovo ime znači „od Boga izmoljen“⁸. Tu opet vidimo tu deuteronomističku dinamiku Ane koja vapi i Gospodina koji ju čuje i uslišava njezinu molbu. Samuel kasnije postaje prorok, ali on je i zadnji sudac u Izraelu (usp. 1 Sam 7,15-17). Samuel je zapravo odlučujuća figura u prijelazu iz plemenskog na monarhijsko uređenje u Izraelu. On ujedinjuje u sebi ulogu proroka i suca i i pomazuje prve izraelske kraljeve. No budući da se Knjige o Samuelu protežu daleko iza Samuelove smrti, u Davidovu povijest i kraljevanje, malo je vjerojatno da ih je napisao Samuel. Samuelovo mjesto na samom početku knjige, međutim, vrlo je važno, njime se ističe važna uloga koju proroci imaju u izraelskoj povijesti. Oni će pomazivati, savjetovati i opominjati izraelske kraljeve, što zapravo znači da će Bog pomazivati, savjetovati i opominjati izraelske kraljeve.

Prije Knjiga o Samuelu imamo Knjigu o Sucima gdje Izrael nema kralja, nego se vlast izmjenjuje u rukama sudaca koji se podižu jedan za drugim oslobađajući Izrael od okolnih naroda. Knjiga o Sucima čak završava riječima: „U to vrijeme ne bijaše kralja u Izraelu i svatko je živio kako mu se činilo da je pravo“ (Suci, 21,25), što jasno nagovještava Knjige o Samuelu u kojima započinje pripovijest o kraljevstvu u Izraelu. Isto tako, Knjiga o Ruti, koju katolički kanon smješta između Sudaca i Samuela, govori o prabaki i pradjedu kralja Davida, Ruti i Boazu. Štoviše, zadnja riječ u Knjizi o Ruti je: David. David Pawson zato misli da bi upravo Samuel mogao biti pisac ovih knjiga, jer je on za svog života doživio veliko razočaranje u Šaula, a gajio velike nade za Davida pa je zato Davidov dom uzvišen u Knjizi o Sucima, a Šaulov, Benjaminov dom je obeskrijepljen⁹. No i drugi autor je s istom nakanom, da obeskrijepi Šaulov, a uzdigne Davidov dom, mogao napisati ove knjige.

Bibličar Alan Auld iznosi da su Knjige o Samuelu djelo kreativnog genija nekoliko autora¹⁰. On misli da je upravo pripovijest o Davidu otkad je postao kralj, iz Druge o Samuelu, starijeg datuma, dok je Prva knjiga o Samuelu stvorena kao uvod za nju. Ovaj

⁸ Usp. David PAWSON, *Unlocking the Old Testament, Part 20 - 1 & 2 Samuel 1* (12. I. 2015.), u: <https://www.youtube.com/watch?v=V-gozmcy3PM&t=13s> (24. X. 2022.)

⁹ Usp. *Isto*

¹⁰ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 9.

stariji spis bio bi onda izvor koji su koristili i pisci Knjiga o Samuelu i pisci Ljetopisa i sadržavao bi one epizode koje obje knjige sadržavaju. Te epizode navodimo u tablici:

Tablica 1.1.

Prva Ljetopisa	epizoda	Druga o Samuelu
10,1–12	Smrt Šaula i njegovih sinova	(1 Sam) 31,1–13
11,1–3	Izrael proglašava Davida kraljem	5,1–3
11,4–9	David osvaja Jeruzalem	5,6–10
11,10–41a	Davidovi odličnici	23,8–39
13,1–14	Kovčeg saveza u Obed-Edomovoj kući	6,1–11
14,1–7	David u Jeruzalemu	5,11–16
14,8–17	David pobjeđuje Filistejce u Refajimu	5,17–25
15,1–16,43	David donosi Kovčeg saveza u Jeruzalem	6,12–20a
17	Natan i David	7
18	Davidovi ratovi	8
19	David, Joab i Amonci	10
20,1–3	Joab, David i Raba	11,1; 12,26; 30–31
20,4–8	Davidovi junaci i filistejski divovi	21,18–22
21	Popis, kuga i gradnja žrtvenika	24

Izvor: A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 9.

Izvor koji bi sadržavao ove epizode Auld naziva „The Book of two houses“, referirajući se na kuću koju je Bog obećao Davidu da će održati do vijeka, njegovo potomstvo i kuću Božju ili jeruzalemski Hram, za koji je Davidu također obećano da će ga izgraditi njegov potomak. On misli da su isti autori koji su proširili ovaj izvor u Drugu knjigu o Samuelu, napisali i Prvu knjigu o Samuelu, i to tako da istaknu priču o Davidu¹¹. „Ova knjiga je o Davidu“, piše Auld i „svi drugi likovi tu su samo da bismo mogli vidjeti i upoznati Davida bolje“¹². Na kraju krajeva, on je najslavniji lik koji se u knjizi spominje i jedna od najslavnijih figura u povijesti Izraela, pa je prirodno da najstarije predaje govore o njemu.

Onima koji sumnjaju u to da je David bio stvarna osoba, pjesnik Robert Pinsky suprotstaviti će argument da je, upravo zato što je tako opširno opisan u Svetom pismu, David

¹¹ Usp. *Isto*

¹² *Isto*, 2. (vlastiti prijevod, ovdje i dalje u radu)

morao biti stvarna osoba. Kralj koji je bio ratnik i pjesnik i koji je svojim vojnim umijećem učvrstio Izrael, ali i pretakao njegove tjeskobe i nade u stihove, od kojih su mnogi ostali zapisani u Knjizi Psalama, teško da može biti izmišljena osoba¹³. Jednako kao i kod Mojsija, koji je možda sam i zapisao neke dijelove svetog teksta, ali su događaji oko njega postali nacionalna epopeja, i događaji oko kralja Davida postali su nacionalna epopeja koja se prenosila s koljena na koljeno dok nije dobila svoj konačni literarni izraz u Knjigama o Samuelu. Štoviše, pripovijest o kralju Davida toliko je važna da su ju sveti pisci opisali na dva načina i iz dva kuta, u Knjigama o Samuelu i u Ljetopisima. Auld iznosi da su događaji koji su bili aktualni u narodnim predajama bili potrebni nekih pojašnjenja. Vjerojatno je bilo opće poznato kako je Šaul umro, kako je David postao kralj, osvojio Jeruzalem i prenio tamo Kovčeg saveza, ali što se točno dogodilo između Šaula i Davida, kako je David došao na vlast i što njegova vladavina znači u širem povijesno-spasenjskom planu, bilo je potrebno pojasniti.¹⁴ Pisci Knjiga o Samuelu i pisci Ljetopisa to čine na drugačije načine i ističući drugačiju poruku, budući da pripadaju različitim predajama, Knjige o Samuelu deuteronomističkoj, a Ljetopisi svećeničkoj predaji.

¹³ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, Grand Rapids, 2015., 18.

¹⁴ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 12.

1.2. Obilježja deuteronomističkog pripovijedanja

Svaka biblijska knjiga ima jedinstven literarni stil i jezik kojim je napisana. Knjige o Samuelu prvotno su narativne knjige, ali imaju u sebi i poeziju i druge umetke. One nastavljaju dugu naraciju koja se proteže od Postanka i pripovijedaju o događajima iz vremena nakon ulaska Izraela u Obećanu zemlju. Zato Knjige o Samuelu možemo s jedne strane smjestiti u ono što se naziva primarna povijest (od Postanka do Kraljeva) i s druge strane u deuteronomističku povijest (od Ponovljenog zakona do Kraljeva)¹⁵. Nalazimo u Knjigama o Samuelu izvještaje o krvavim bitkama, domišljatim ratnim pothvatima, rivalstvu među kraljevima i zamršenim obiteljskim odnosima. Nalaze se tu i parabole, kao što je ona koju prorok Natan izriče Davidu nakon njegovog grijeha s Bat-Šebom (usp. 2 Sam 12,1-7) ili ona koju kasnije pred Davidom izriče žena iz Tekoe (usp. 2 Sam 14,4-20), tu su i rodoslovlja, teofanije, proroštva.

Ono što je karakteristično za deuteronomističkog pisca je da voli ponavljati neke zapamtljive rečenice kao što je: „Izraelci su opet okrenuli da čine ono što Jahvi nije po volji“ (Suci 13,1) ili dodavati završne bilješke: „Trideset je godina bilo Davidu kad je postao kralj, a kraljevaio je četrdeset godina. U Hebronu je kraljevaio nad Judom sedam godina i šest mjeseci, a u Jeruzalemu kraljevaše trideset i tri godina nad svim Izraelom i nad Judom“ (2 Sam 5,4-5). U govoru se često ponavljaju fraze kao što su „Gospodin Bog tvoj“ ili „Gospodin Bog vaš“. Kanaan je prikazan kao zemlja „u kojoj teče med i mlijeko“. Govori se da je Bog izbavio svoj narod iz Egipta „moćnom rukom i snažnom mišicom“, a Izrael je dužan „slušati glas Gospodina Boga svoga“ i „držati njegove odredbe i zapovijedi“¹⁶. No iznad svega narodu je upućen poziv da ljubi Gospodina svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom, kao što izriče dobro poznata deuteronomistička molitva: „Čuj, Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan! Zato ljubi Jahvu, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom!“ (Pnz 6,4-6)¹⁷.

Deuteronomistički dokument ima jedan poseban, poticajan stil i neprestano potiče na vjernost Gospodinu i Zakonu. Ponovljeni zakon prvi naglašava kako je od ključne važnosti da mlada generacija Izraelaca čuva Zakon i ostane vjerna Gospodinu te kako o tome ovisi njihov život ili smrt, blagoslov ili prokletstvo (usp. Pnz 30,19), o tome ovisi hoće li ostati u Obećanoj zemlji. Kasnije će u Sucima Izrael pobjeđivati samo kad će se boriti s Gospodinom,

¹⁵ Usp. *Isto*

¹⁶ Usp. William HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, 141.

¹⁷ Usp. *Isto*

a kad će činiti „ono što Jahvi nije po volji“ (Suci 13,1), njegovi će neprijatelji prijetiti da zauzmu zemlju. U Knjigama o Samuelu Šaul će biti odbačen zbog svoje neposlušnosti, a David će biti uzvišen zbog svoje poslušnosti i zavladata zemljom. U Knjigama o Kraljevima još je jasniji postupak, za svakog kralja navodi se je li bio dobar kralj ili je „činio što je zlo u očima Jahvinim“ (usp. 1 Kr 17,19) i o tome ovisi i duljina njegova kraljevanja i prosperitet Izraela za njegova vladanja. Čak one kraljeve za koje iz povijesnih izvora znamo da su bili moćni kraljevi deuteronomistički pisac opisuje kao nevažne, ako se nisu odlikovali poslušnošću Gospodinu, kao što je to slučaj s Jeroboamom II. U konačnici, o toj poslušnosti ovisi sudbina cijelog kraljevstva, koje će zbog Izraelove zloće i bezočnosti njegovih kraljeva, svećenika i lažnih proroka propasti i narod će morati otići u sužanjstvo. Takav postupak, koji se naziva i načelo retribucije, specifično je obilježje deuteronomističkog pisca, kroz koje nam on želi predočiti da blagostanje Izraela i njegov boravak u Obećanoj zemlji ovise izravno o njegovoj poslušnosti Gospodinu.

Tema zemlje inače je vrlo velika tema u Bibliji. Započinje s Postankom 3 u kojem su praroditelji protjerani iz Edenskog vrta jer su, kao što smo već spomenuli, odbili poslušnost Bogu. Na isti su način Izraelci, kojima je Bog dao Obećanu zemlju, odbili poslušnost Bogu i njegovu Zakonu i završili u sužanjstvu¹⁸. Neposlušnost i udaljavanje od Boga u Bibliji uvijek završava u ropstvu. Tako su Izraelci nakon ropstva u Egiptu opet završili u ropstvu u Babilonu, no Bog nastavlja činiti svoje djelo na njima i u Babilonu, kao što nije ostavio ni Adama i Evu nakon njihovog grijeha, nego im je načinio odjeću od krzna (usp. Post 3,21), tako ni Izraelce ne ostavlja u vremenu njihova porobljenosti, nego ih na nebeskim kolima prati u sužanjstvo (usp. Ez 2,12-15). Nakon povratka iz babilonskog sužanjstva i obnavljanja Hrama, Izraelci opet upadaju u ropstvo pod vlašću grčkih vladara, ali će ih Bog opet izbaviti preko Makabejaca i dati im da obnove Hram. To je sadržaj poznatog židovskog blagdana Hanuke. Konačno, kad će opet pasti pod vlast Rimljana, Bog će poslati svoga Sina da ih oslobodi od ropstva i grijeha jednom zasvagda. Ali to će se dogoditi ne kroz oružanu borbu i trijumf, kako su neki očekivali, nego predanjem u ljubavi, što je isto ono što su Izraelci trebali činiti da bi pobjeđivali svoje neprijatelje u razdoblju deuteronomističke povijesti. Isus je na križu pokazao ono pouzdanje u Oca koje donosi pobjedu protiv Neprijatelja, koje i Stari zavjet oslikava na mnogo načina, između ostalog, u kralju Davidu. Isto je to pouzdanje David imao kad je pobijedio Golijata, kad je bježao od Šaula i pobjeđivao svoje neprijatelje uokolo.

¹⁸ Tim MACKIE – Jon COLLINS, Deuteronomy Scroll. What's the Point of Deuteronomy?, u: Bible project app (11.VIII.2023.)

To je ono o čemu ovdje želimo govoriti, to je ono zašto je David kralj po Božjem srcu i zašto je bio tako uspješan, jer je u kontekstu napetosti u kojoj Izrael sad poštuje, sad iznevjerava Božji Zakon, vjerovao Bogu i živio u poslušnosti njegovu Zakonu. Zato ga je Bog uzvisio i dao mu kraljevstvo, kao što je i Isusu, koji je bio poslušan do smrti (usp. Fil 2,8), nakon uskrsnuća predao kraljevstvo. David je u kontekstu izraelske povijesti slika Krista, pomazanik, *Χριστός* i kralj po Božjem srcu. To je tema koju ćemo kroz Knjige o Samuelu dublje istražiti.

2. Početak kraljevstva u Izraelu

Nakon Aninog posjeta Šilu i rođenja Samuela te početka njegove sudačke službe dolazimo do prvog spomena kraljevstva u Knjigama o Samuelu. Tema kraljevstva također se može pratiti od početka Svetog pisma, kao i tema zemlje. Gledajući kroz prizmu te teme, loša vladavina Adama i Eve, kojima je Bog naložio: „Vladajte ribama u moru i pticama u zraku i svim živim stvorovima“ (Post 1,28), dovela je do tragedije pada i gubitka Edenskog vrta¹⁹. Nakon što je Bog izabrao Abrahama i od njega učinio narod koji je htio oblikovati po svom umu i srcu, nazvao ih je kraljevstvom svećenika (usp. Izl 19,6). Ali ovaj sveti narod mogao je opstati samo ako je bio vođen od svog svetog Kralja i po njegovu Zakonu koji im je on tada objavio²⁰. Gospodin je, dakle, bio Izraelov kralj nakon sklapanja Saveza na Sinaju, oni kraljevstvo svećenika, narod svet po uzoru na njega, a Zakon poput konstitucija tog kraljevstva po kojima su trebali živjeti da bi ostali sveti. Ti se zakoni, čija je svrha svetost, dalje proširuju u Levitskom zakoniku.

U Knjizi o Sucima, međutim, nakon ulaska u Obećanu zemlju, vidimo progresivni pad u odnosu na situaciju iz Petoknjžja. Izvještava se da su Izraelci „počeli činiti ono što Jahvi nije po volji i služili su baalima“ (Suci 2,11), što znači da su prekršili prvu zapovijed Zakona: „Nemoj imati drugih bogova uz mene... Ne klanjaj im se niti im služi“ (Izl 20,2.5). Na kraju Knjige o Sucima izvještava se o užasnom zločinu Benjaminovaca iz Gibee i knjiga završava riječima: „U to vrijeme ne bijaše kralja u Izraelu i svatko je živio kako mu se činilo da je pravo“ (Suci 21,25). Drugim riječima, Izrael više nije priznavao Gospodina kao svog kralja i uzeli su u svoje ruke da razlučuju dobro i zlo, kao što su i Adam i Eva to uzeli u svoje ruke kad su uzeli plod sa stabla spoznaje dobra i zla. I kao što su Adam i Eva zanemarili Božju zapovijed u vrtu, tako su i Izraelci ovdje zanemarili Božju zapovijed koja im je dana u Zakonu. Ipak, budući da su stalno završavali u ropstvu pod okolnim narodima, Izraelci su vapili Bogu i on im je podizao suce koji su onda, boreći se s njim, pobjeđivali okolne narode. Vidimo ovdje opet onu dinamiku slušanja, Izraelci su vapili Gospodinu i on ih je čuo, a suci su onda slušali Gospodina i tako pobjeđivali svoje neprijatelje. No nakon izvjesnog broja sudaca, narod je postao nestrpljiv i zatražio od Samuela da im postavi kralja.

¹⁹ Usp. Robert BARRON, 2 *Samuel*, xx.

²⁰ Usp. *Isto*

2.1. Narod traži kralja

Na početku Knjiga o Samuelu nalazimo Samuela koji vodi narod umjesto pokvarenih Elijevih sinova. No nakon povratka Kovčega saveza, uspjeha koji se dogodio pod Samuelom, narod protestira protiv sad pokvarenih Samuelovih sinova koji su trebali preuzeti vodstvo nad Izraelom i traži od Samuela da im postavi kralja (1 Sam 8)²¹. Ovaj zahtjev pokazao se vrlo lošim u Božjim očima jer je bio pokazatelj da su Izraelci konačno napustili njegovo vodstvo i ne smatraju ga više kraljem koji ih vodi i pobjeđuje njihove bitke. Značajno je tu promotriti događaj gubitka Kovčega saveza koji je prethodio zahtjevu Izraelaca za kraljem. Naime, Izraelci su pokušali iskoristiti Kovčeg saveza za pobjedu u bitci protiv Filistejaca (usp. 1 Sam 4,4-11), no onda su izgubili i bitku i Kovčeg. Tu je vidljiv veliki odmak u odnosu na Knjigu Izlaska u kojoj je oblak koji se dizao i spuštao nad Kovčeg saveza označavao Izraelu kad treba poći, a kad se utaboriti na svom putu kroz pustinju. Kovčeg saveza, dakle, predstavljao je samoga Boga, a ne token koji se može upotrijebiti za pobjedu u bitci. Za to je potrebna vjera, a ne praznovjerje. Nadalje, očit je paralelizam između situacije s Elijem i njegovim sinovima s početka knjige i situacije sa Samuelom i njegovim sinovima u osmom poglavlju²². Deuteronomistički pisac voli koristiti ovakve paralelizme, a ovdje to čini da bi pokazao kako je duhovna situacija u Izraelu vrlo loša.

Ponukani time da spriječe dolazak Samuelovih sinova na vlast, izraelske starješine dolaze Samuelu zahtijevajući od njega da im postavi kralja. Institucija izraelskih starješina spominje se samo još jednom u ovim knjigama, u 2 Sam 5,3, kad izraelske starješine dolaze pomazati Davida za kralja nad Izraelom i Judom. Spomen starješina nalazimo također u Knjizi Izlaska, oni su s Mojsijem, Aronom, Nadabom i Abihuom sudjelovali u gozbi na Sinaju, pri sklapanju Saveza, pri čemu im je Bog pokazao svoju slavu (usp. Izl 24), a kasnije su primili i dio od Mojsijevog duha da bi mu pomogli voditi narod (usp. Br 11,25). Zanimljivo je zato da ove starješine sad čine nešto što je u protivnosti sa Savezom, traže kralja, dok su u Savezu obećali da će Gospodin biti njihov kralj. Zato Samuelu nije bilo drago što su to zatražili, no oni su ustrajali: „Postavi nam, dakle, kralja da nam vlada, kao što je to kod svih naroda“ (1 Sam 8,5). Izraz „kao što je to kod svih naroda“ upućuje upravo na odbijanje Saveza, jer su Izraelci zbog svog Saveza s Gospodinom trebali biti jedinstveni i drugačiji od svih naroda, a sad traže da budu kao svi drugi narodi; „Ne! Hoćemo da kralj

²¹A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 3.

²² Usp. *Isto*

vlada nad nama! Tako ćemo i mi biti kao svi narodi: sudit će nam naš kralj, bit će nam vođa i vodit će naše ratove.“ (1 Sam 8,19-20)²³. Inače, koncept kralja bio je dobro poznat na Bliskom Istoku, kralja su imali ne samo Egipat i Mezopotamija, nego i neposredni Izraelovi susjedi, čiji se kraljevi redovito spominju u samom Pismu, otkuda i dolazi argument: „Tako ćemo i mi biti kao svi narodi“²⁴.

2.2. Gospodinov odgovor Samuelu

U Božjem odgovoru na ovaj zahtjev vidimo njegovu tugu zbog toga što ga je njegov narod odbacio i želi drugoga kralja. Naime, Bog zna da će ova oholost u kojoj si Izraelci žele postaviti svog kralja, a ne žele da on bude njihov kralj završiti u samo još većoj tragediji i patnji. Ljudi nisu stvoreni da se opiru Bogu i sebe stavljaju na njegovo mjesto, nego da vladaju zajedno s njim u ljubavi;

„Poslušaj glas naroda u svemu što od tebe traži, jer nisu odbacili tebe, nego su odbacili mene, ne želeći da ja kraljujem nad njima.⁸ Sve što su činili meni od onoga dana kad sam ih izveo iz Egipta pa do današnjega dana – ostavili su mene i služili tuđim bogovima – tako oni čine i tebi.⁹ Sada, dakle, poslušaj njihov zahtjev, ali ih svečano opomeni i pouči o pravima kralja koji će vladati nad njima“ (1 Sam 8,7-9).

Osim što pokazuje uznemirenost samog Boga zbog ljudske izdaje, ovaj Božji odgovor govori o tome kako on nikad ne prekoračuje ljudsku slobodu i ne provodi svoj plan mimo ljudi, nego prihvaća njihove želje i radi u skladu s njima. U konačnici, Bog se neće utjeloviti u svijet bez pristanka jedne žene. Tako Bog sad prihvaća zahtjev Izraela za kraljem i uklapa ga u plan spasenja, a u taj će se novi okvir uklopiti i kralj David.

Čitanjem ovih odlomaka primjećujemo i da se u njima se izmjenjuje negativan i pozitivan pogled na monarhiju. S jedne strane Samuel se, ožalošćen zbog zahtjeva izraelskih starješina, obraća Bogu koji mu govori koje su posljedice tog njihovog postupka, a s druge strane upoznajemo mladića Šaula koji čudesno nailazi na Samuela i on ga pomazuje za kralja. Radi se ovdje o dvije predaje, jednoj monarhijskoj i jednoj anti-monarhijskoj²⁵. Biskup

²³ Usp. *Isto*

²⁴ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*. Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary, John H. Walton (ur.), eBook, 48.

²⁵ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 8.

Barron predlaže sljedeće hermeneutičko rješenje za to što ove dvije naizgled suprotstavljene predaje stoje jedna uz drugu: svijet je od vremena Adama obilježen dobrim i lošim vodstvom, Bog se stoga protivi onoj vlasti koja upravlja nasiljem i zlom, ali se ne protivi kralju koji bi vladao u skladu s njegovim promislom, kao što je i htio da Adam i Eva budu suvladari svijeta koji je stvorio²⁶.

2.3. Kraljevanje u Bibliji

Progovorit ćemo još malo o ovom dvojakom pogledu na ljudsko kraljevanje. Možemo zamijetiti da liturgijski jezik kojim je pisano prvo poglavlje Postanka pokazuje da su sva stvorenja pod vlašću Boga koji ih je stvorio te njega, a ne njih treba štovati. Time Postanak postavlja prve ljude na veliki pijedestal, jer su oni stvoreni ne da služe tim stvorenim silama, kao što su to mislili drugi stari narodi, nego da budu Božji partneri i suvladari svijeta koji je on stvorio. To ih, između ostalog, i čini Božjom slikom, oni trebaju upravljati stvorenjem kao kraljevi po uzoru na vrhovnog Kralja. Prema standardnom rabinskom tumačenju, svrha Adamovog kraljevanja bila je da se granice Edena rašire na cijeli svijet. Njegovo dobro upravljanje trebalo je pretvoriti cijeli svijet u mjesto reda i harmonije. To je ono što je Bog zamislio kad je ljude učinio svojim partnerima u stvaranju.

No nije sve išlo sjajno s Adamovom vladavinom i pad prvog kralja i kraljice stvorio je napetost između dobre i loše vladavine koja će obilježiti cijelu biblijsku naraciju²⁷. U pripovijestima koje slijede pripovijest o prvom grijehu mogu se uočiti daljnji pokazatelji lošeg kraljevanja. Kajin se predaje grijehu i ubija svog brata Abela, a onda taj pokvareni kralj postaje osnivač gradova: „Kajin pozna svoju ženu te ona začne i rodi Henoka. Podigao je grad i grad prozvao imenom svoga sina – Henok“ (Post 4,17). Graditelji Babilonske kule u Postanku 11 zatim žele podići grad koji će se uzvisiti do neba i tako proslaviti njihovo ime. Kao jedina iznimka pojavljuje se Noa, kojeg se naziva i drugim Adamom, jer je on trebao obnoviti svijet nakon potopa. Noa skuplja sav život u arku i upravljajući njime, čuva ostatak harmonije i reda Edenskog vrta u svojoj arci, ali se i on nakon potopa odaje pijanstvu i otkriva pred svojim sinovima, pokazujući time da ima udjela u podvojenosti svog praoca Adama²⁸.

²⁶ Usp. *Isto*

²⁷ Usp. *Isto*, 4.

²⁸ Usp. *Isto*, 6.

Definitivna operacija spašavanja koju Bog zatim pokreće počinje se opisivati u dvanaestom poglavlju, u kojem Bog poziva Abrahama iz Ura Kaldejskog i obećaje mu da će od njega učiniti velik narod kojim će se blagoslivljati sva plemena na zemlji (usp. Post 12,2-3). Abraham će tako biti novi Adam koji će uzgojiti novi Eden i učiniti da se on proširi do granica svijeta²⁹. Naglasak na brojnosti Abrahamovog potomstva podsjetnik je na zapovijed danu prvom kralju i kraljici: „Plodite se i množite i napunite zemlju“ (Post 1,28), ali Abrahamova i Sarina nemogućnost rađanja upućuje u isto vrijeme na lom koji se dogodio između Boga i ljudi. Pokazuje se u pripovijesti o Abrahamu da je ključno da ljudi vjeruju Bogu usred svoje krhkosti, kako bi ih on spasio i obnovio razoreni Edenski vrt. Abraham je pozvan da vjeruje Bogu sve do svoje starosti kad napokon dobiva sina iz kojeg će nastati Izrael. Izrael je također pozvan, tijekom cijele svoje povijesti, vjerovati Bogu unatoč svojoj krhkosti i dopustiti mu da preko njega spasi čitav svijet. Izrael je novi, korporativni Adam koji treba pravilno brinuti za novi Edenski vrt koji Bog preko njih želi proširiti na čitav svijet. Zato Izrael i dobiva u Sinajskoj pustinji Šator sastanka, čije uređenje sadrži motive koje je sadržavao i vrt iz drugog poglavlja Postanka, a u njegovom središtu je Šator Božje prisutnosti, kao što je i u rajskom vrtu Bog bio prisutan s prvim ljudima.

Tu dolazimo do kralja Davida i onoga što njegova vladavina znači u cijelom ovom povijesno-spasenjskom planu. On će biti još jedan novi Adam koji će uzgojiti i ograditi Edenski vrt u svom glavnom gradu Jeruzalemu, u koji će prenijeti i Kovčeg Saveza. Na kraju Knjige Postanka, u Jakovljevoj oporuci, nalazi se proročanstvo koje govori: „Od Jude žezlo se kraljevsko, ni palica vladalačka od nogu njegovih udaljiti neće dok ne dođe onaj kome pripada – kome će se narodi pokoriti“ (Post 49,10). Ovo se proročanstvo odnosi na Davida, koji je iz plemena Judinog, kao i na Mesiju – Isusa na kojeg se aludira u drugom dijelu proročanstva. Motiv kraljevanja nastavio se, naime, kroz Stari zavjet u likovima Mojsija, Jošue, sudaca i Samuela da bi došao do Davida i njegovih potomaka. No nijedan od ovih vođa nije bio besprijekoran kralj, svi su oni imali udjela na duhovnoj podvojenosti Adama, što znači da je potraga za pravim vodstvom u Izraelu još otvorena – ona još uvijek čeka svoje ispunjenje u dolasku Mesije koji će biti pravi kralj nad Izraelom³⁰.

To je, dakle, pozadina koja stoji iza Šaulovog i Davidovog pojavljivanja u Prvoj knjizi o Samuelu. Zato se može reći da je zahtjev Izraela za kraljem s jedne strane dobar, jer svjedoči o potrebi Izraela za pravim vodstvom koje je upisano u njihovo biće. Ono što je

²⁹ Usp. *Isto*, 7.

³⁰ Usp. *Isto*

problematično je, međutim, da Izraelci ne žele pravo vodstvo, koje dolazi od Boga, nego se žele voditi od ljudskog kralja i biti kao svi drugi narodi³¹. I kralj kojeg im Bog zatim dopušta da si izaberu pokazivat će istu onu podvojenost koju su pokazivali Adam i Kajin, kao i svi vladari poslije njih, dok će kralj kojeg će Bog izabrati, David, biti na procvat cijele nacije. Upravo taj kontrast između Šaula i Davida, a kasnije i unutar samog Davida, Knjige o Samuelu koriste da bi pokazale što znači loše vodstvo, u zaboravu Boga i njegovih zapovijedi, a što znači dobro vodstvo u skladu s Božjim Zakonom³².

³¹ Usp. *Isto*

³² Usp. *Isto*, 8.

3. Zašto Šaul nije bio dobar kralj?

Sljedeća poglavlja Prve knjige o Samuelu (9-15) govore o nesretnom liku Šaula koji je upravo pokazatelj toga kako izgleda ljudska vladavina koja je u opreci s Božjom. Šaul je, uz Davida, glavni lik u Prvoj knjizi o Samuelu. Bibličarka Mary E. Mills misli da je naracija Prve knjige o Samuelu konstruirana oko tri vrste vođe – proroka, princa ili kneza i kralja – koje glavni likovi, Samuel, Šaul i David utjelovljuju³³. Samuel je prorok, Šaul je knez, a David je tek kralj u pravom smislu riječi. Knjiga naime negdje koristi termin מֶלֶךְ, *nagid* (princ, knez), a negdje מֶלֶךְ, *melek* (kralj). „Dva termina čine se zamjenjivima u tekstovima koji opisuju uspon monarhije“, iznosi Mills, „dok termin kralj dominira u kasnijim izvještajima o monarhiji, kao što je vladavina Salomona“³⁴. Tako Prva knjiga o Samuelu postupno uvodi u temu kraljevstva. Prvi dio knjige koncentriran je na Samuela, zatim se odvija suradnja između Samuela i Šaula u uspostavi prvih obrisa kraljevstva, a zatim počinje suparništvo između Šaula i Davida, što će kulminirati u Davidovu proglašenju kraljem na početku Druge knjige o Samuelu ili u središtu cjelovite Knjige o Samuelu, koja je prvotno napisana kao jedna knjiga.

Pisac nam prvo predstavlja Šaula u zgodi u kojoj on traži izgubljene magarice svoga oca. Robert Alter iznosi da je time prvi spomen Šaula određen nesigurnošću³⁵. Šaul je od početka podvojen lik, čime se pokazuje da dijeli podvojenost prvog čovjeka, Adama. Upoznajemo ga kad traži izgubljene magarice svoga oca, ali onda biva preusmjeren na susret sa Samuelom, kad biva proglašen kraljem, skriva se iza tovara, kad treba prinijeti žrtvu u Gilgalu, podvojen je oko toga treba li čekati Samuela ili ne, prije svoje smrti opet je podvojen oko toga što treba činiti pa traži pomoć od vračare (usp. 1 Sam 28,3-20). Isto tako, Šaulov lik obilježen je brigom o tome što drugi misle³⁶. Upravo zbog toga dogodio se Šaulov pad u Gilgalu, kad nije htio čekati Samuela, jer se narod oko njega počeo razilaziti.

S druge strane, pisac naglašava činjenicu Šaulove ljepote i visokog stasa: „Među sinovima Izraelovim nije bilo ljepšega čovjeka od njega: za glavu bijaše viši od svega naroda“ (1 Sam 9,2). Inače, pisac Knjiga o Samuelu puno opisuje izgled likova, više nego što se to opisuje igdje u Bibliji. Osim Šaulove, opisuje se ljepota Davida, Abigajile, Tamare i Abšaloma³⁷. Ovi opisi odgovaraju načinu na koji je oblikovana naracija knjige i pomažu

³³ Usp. Mary E. MILLS, *Joshua to Kings*. History, Story, Theology, London, 2016., 78.

³⁴ *Isto*, 51.

³⁵ Usp. Robert ALTER, *The David story*, New York, 1999. 47.

³⁶ Usp. David PAWSON, *Unlocking the Old Testament Part 20 - 1 & 2 Samuel 1*

³⁷ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 102.

piscu da prenese određene poruke. Tako se ovdje Šaul koji je lijep, visokog stasa i bogat (usp. 1 Sam 9,1) čini kao savršen odabir za kralja, ali Bog će pokazati da ono što mi smatramo savršenim nije uvijek takvo. Šaul je bio ljudski odabir, kao što je i želja za kraljevstvom bila ljudska želja. Samo Šaulovo ime znači „zatražen“³⁸. Bog u njemu ispunjava želju Izraelaca za kraljem, ali će im pokazati što znači imati kralja po ljudskom, a što po Božjem srcu.

Šaulova vladavina vrlo se brzo pokazuje neuspješnom. On ne uspijeva braniti Izrael od Filistejaca, budući da se u borbi ne oslanja na Boga koji izraelske borbe zapravo vodi i pobjeđuje, nego na sebe. Šaul je polagao nadu u sebe, u svoj plan i ono što drugi ljudi misle³⁹. To jasno pokazuje događaj njegovog prinošenja žrtve u Gilgalu u kojem nije mogao čekati Samuela, nego je sam prinio žrtvu prije odlaska u borbu. Tada se pojavljuje Samuel govoreći mu:

„Ludo si radio! Da si održao zapovijed koju ti je dao Jahve, tvoj Bog, Jahve bi učvrstio tvoje kraljevstvo nad Izraelom do vijeka. ¹⁴A sada se tvoje kraljevstvo neće trajno održati: Jahve je potražio sebi čovjeka po svom srcu i odredio ga za kneza nad svojim narodom, jer ti nisi održao što ti je Jahve zapovjedio“ (1 Sam 13,13-14).

Ove riječi skreću narativni luk sa Šaula na Davida, što potvrđuje da je to bio odlučujući događaj u kojem je Šaul izgubio svoj legitimitet kao kralj. Koriste se tu glagoli učvrstiti, הִכְרִיחַ i kraljevstvo, מְמַלְכָּה, koji se koriste i u kasnijim Božjim obećanjima Davidu u 2 Sam 5,12;7,12⁴⁰. Vidimo i da Samuel izravno povezuje obdržavanje Božje zapovijedi sa prosperitetom Šaulovog kraljevstva. Šaul nije kralj po Božjem srcu, to pokazuje ovaj čin u kojem on, umjesto da ima pouzdanja u Boga i čeka na njega, odnosno njegovog proroka, sam prinosi žrtvu koja je rezervirana za proroka. Šaul nije imao pouzdanje u to da će se Bog na kraju ipak pojaviti. Pokazao je ono isto nepovjerenje koje su Adam i Eva pokazali kad su poslušali zmiju u vrtu. Šaul je radio ludo, reći će Samuel, a taj se pridjev לָכֹחַ spominje još samo jednom u Knjigama o Samuelu, kod Davidovog grijeha, gdje on u svom pokajanju sam priznaje da se ponio ludo, u engleskom prijevodu *foolish*. Šaul pak ne priznaje svoju krivnju nego se pokušava opravdati: „Kad sam vidio da se narod razilazi od mene, a ti ne dolaziš do određenoga dana, a Filistejci se skupili u Mikmasu, pomislio sam: sad će udariti Filistejci na

³⁸ Usp. *Isto*, 96.

³⁹ Usp. Tim MACKIE – Aeron SULLIVAN, *Saul: A Tale of Self-Deception* (2017.), u: <https://bibleproject.com/articles/saul-tale-self-deception/> (10.V.2023.)

⁴⁰ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 96.

me u Gilgalu, a ja neću stići molitvom ublažiti Jahvu!“ (1 Sam 13,11-12). Krizostom će reći da je ovo bio prvi korak u kojem je Šaul popustio Zlomu, nakon čega je ovomu bilo lakše da ga malo po malo dovede do potpune propasti⁴¹. Budući da je već jednom prestupio granicu onoga što treba činiti prorok, što prijeći da prestupi uopće granice židovskog kulta i zatraži pomoć od jedne vračare.

U sljedećem poglavlju Šaul čini još jednu stvar koja se može označiti pridjevom *foolish*. U bitci s Filistejcima kod Mikamasa on izriče zakletvu nad svim izraelskim vojnicima koji okuse hrane prije večeri, zakletvu koju nije čuo njegov vlastiti sin Jonatan pa je on sa svojim štitonošom otišao u filistejski tabor i tamo okusio medeno saće (usp. 1 Sam 14,25). Sada pisac postavlja Jonatana kao protutežu Šaulu, jer se on, za razliku od Šaula, ističe pouzdanjem u Boga pomoću kojeg prodire u filistejski tabor, dok Šaul misli da će preko neke zakletve nešto postići. Još jedan događaj koji pokazuje Šaulovo nepouzdanje i s druge strane, pouzdanje mladog Davida, je susret s filistejskim ratnikom Golijatom. U njemu je Šaul, zajedno sa svim Izraelcima vidio nepobjedivog neprijatelja, dok se David nije plašio nego je išao na njega „u ime Jahve Sabaota, Boga Izraelovih četa“ (1 Sam 17,45).

Događaj koji Šaula konačno stavlja u Božju nemilost je onaj u kojem on u bitci protiv Amalečana u kojoj mu je Gospodin dao pobjedu ne izvršava herem, nego zadržava sve najbolje ovce i goveda, a uništava samo ono što je „bez cijene“ (1 Sam 15,1-9). To je u opreci sa Zakonom koji kaže: „Kad te Jahve, Bog tvoj, uvede u zemlju u koju ideš da je zaposjedneš i kad ispred tebe otjera mnoge narode... te kad ih Jahve, Bog tvoj, preda tebi i ti ih poraziš, udari ih prokletstvom“ (Pnz 7,1-2), a protivni se i Božjoj riječi iz Izlaska: „Zapiši ovo u knjigu na sjećanje i utuvi u uši Jošui da ću ja spomen na Amalečane sasvim izbrisati pod nebom“ (Izl 17,14). Naravno, Amalečani su ovdje simbol onoga što prijeći Izraelu da uđe u Obećanu zemlju, simbol napasti koja ih napada dok se pokušavaju vratiti u rajski vrt, zbog čega je toliko naglašena Božja briga i žar kojom se on ovdje bori protiv Amalečana i zapovijeda Izraelcima da ne sačuvaju ništa od njih. Samuel tada izgovara Šaulu konačnu presudu:

„Jesu li Jahvi milije paljenice i klanice nego poslušnost njegovu glasu? Znaj, poslušnost je vrednija od najbolje žrtve, pokornost je bolja od ovnujske pretiline. Nepokornost je kao grijeh čaranja, samovolja je kao zločin s idolima. Ti si odbacio riječ Jahvinu, zato je Jahve odbacio tebe da ne budeš više kralj!“ (1 Sam 15,22-23).

⁴¹ Usp. John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, Downers Grove, 2005., 242.

Zaključno možemo reći da kralj kojeg su si Izraelci izabrali nije bio najbolja opcija. On ih ne uspijeva braniti od njihovih neprijatelja niti stvarno brine za njih, samo je zaokupljen sobom i time kako će osigurati sebi vlast. Šaul je personifikacija one slijepe vlasti kojoj ustupamo mjesto kad god odbijemo Božje vodstvo nad svojim životom. Izabiranje Šaula ždrijebom u 1 Sam 10,17-22 slika je te sljepoće. Izraelci su odbili Božje vodstvo, ali što su time dobili? Njihova loša odluka oživljena je u liku Šaula koji će svojim oholim ponašanjem nastaviti put u propast⁴².

U kontrastu sa Šaulom, međutim, sad upoznajemo mladića Davida koji je okarakteriziran kao radikalno poslušna i pun pouzdanja u Gospodina. Za razliku od Šaula, David je usponom na društvenoj ljestvici, od pastira i najmanjega u očevu domu do kralja, postajao sve ponizniji i svjesniji svoje ovisnosti o Bogu. Šaul se, nakon što ga je Samuel pomazao za kralja, pokušao sakriti od naroda, a David je za prve prigode da se iskaže stao i, na zaprepaštenje sviju, sastavio velikog ratnika Golijata sa zemljom. Šaulu se vladavina brzo svidjela te je bio spreman učiniti sve kako bi je zadržao, a David je s iskustvom uspjeha postajao sve ponizniji⁴³. Izraelci su tražili nekoga tko bi ih zaštitio od njihovih neprijatelja, tražili su kralja, ali kakvog? Bog u ovoj pripovijesti pokazuje da ono što mi poimamo dobrim nije uvijek takvo i radije bismo trebali pogledati u njega da odredi što je dobro, a što loše⁴⁴. Bog je prihvatio zahtjev Izraelaca za kraljem, ali sada će pokazati kako treba izgledati jedan kralj, pokazat će kako izgleda kralj po njegovu srcu.

⁴² Usp. Tim MACKIE – Aeron SULLIVAN, *Saul: A Tale of Self-Deception*

⁴³ Boris HAVEL, *Izrael. Narod u danu rođen*, Zagreb, 2022., 198.

⁴⁴ Usp. Tim MACKIE – Aeron SULLIVAN, *Saul: A Tale of Self-Deception*

4. Davidovi počeci

U ovom poglavlju počinjemo se baviti Davidom, kraljem po Božjem srcu preko kojeg će Bog sklopiti novi savez s Izraelom. Prvo ćemo promotriti pripovijest o Davidovom tajnom pomazanju u Betlehemu, zatim pripovijest o tome kako je David primljen na Šaulov dvor, kako je pobijedio Golijata, ali i kako je onda izgubio naklonost Šaula. Promotrit ćemo Davida iz nekoliko kutova i kroz same biblijske tekstove pokušati rasvijetliti zašto je on kralj po Božjem srcu.

4.1. David – pastir iz Betlehema

Šesnaesto poglavlje Prve knjige o Samuelu donosi pripovijest o Davidovom pomazanju u Betlehemu. Gospodinove riječi Samuelu: „Dokle ćeš tugovati zbog Šaula, kad sam ga ja odbacio da ne kraljuje više nad Izraelom?“ (1 Sam 16,1) nadovezuju se na kraj prethodnog poglavlja u kojem se iznosi da je Samuel tugovao zbog Šaula. Ovo možemo povezati sa svim onim događajima u našim životima u kojima nam se izjalovilo nešto što nije bilo po Božjem, nego po našem planu, pa smo zbog toga utonuli u očaj. Bog na to govori: „Dokle ćeš tugovati zbog Šaula?“ Ova rečenica pokazuje dubinu božanskog promisla naspram našeg kratkovidnog pogleda. On ima planove iznad onoga što mi možemo vidjeti, on govori Samuelu: „Napuni uljem svoj rog i pođi na put! Ja te šaljem Betlehemcu Jišaju, jer sam između njegovih sinova izabrao sebi kralja“ (1 Sam 16,1). Bog iznosi Samuelu točan grad i obitelj budućeg kralja govoreći da je „izabrao *sebi* kralja“. Hrvatski prijevod ovdje nije najsretniji, budući da je hebrejski glagol koji se koristi רָאָה, vidjeti, „vidio sam sebi kralja“, a taj će se glagol kao lajtmotiv ponavljati u cijelom odlomku⁴⁵. Gospodin je vidio ili providio Davida „za sebe“, dok je Šaul bio kralj „za njih“ (usp. 1 Sam 8,22).

Samuel odgovara Gospodinu: „Kako bih mogao ići onamo? Šaul će to čuti i ubit će me!“ (1 Sam 16,2). Ova rečenica baca svjetlo na političku perspektivu između Samuela i Šaula. Iako prorok ima autoritet koji mu je dan od Boga, on shvaća da ne može samo otići u Betlehem i pomazati drugog kralja, Šaul na svojoj strani ima oružane snage⁴⁶. Zato Gospodin daje Samuelu paravan: „Uzmi sa sobom junicu pa reci: 'Došao sam da žrtvujem Jahvi! I pozovi Jišaja na žrtvu, a ja ću te sam poučiti što ćeš činiti: pomazat ćeš onoga koga ti kažem“

⁴⁵ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 184.

⁴⁶ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 95.

(1 Sam 16,2-3). Vidimo ovdje kako Bog jasno rukovodi cijelim procesom postavljanja novog kralja.

Kad Samuel dolazi u Betlehem, gradske starješine dolaze mu dršćući u susret. Betlehemci se možda sjećaju prethodnog događaja u kojem je Samuel objavio Šaulu da je odbačen od Gospodina, a amalečkom kralju Agagu odrubio glavu (usp. 1 Sam 15,33) pa se s razlogom boje onoga što bi se sad moglo dogoditi⁴⁷. Ipak, ovo neće biti javna nego privatna žrtva unutar Jišajeve obitelji, slična zapravo onoj na kojoj je Samuel pomazao Šaula, što opet pokazuje jedan uzorak u knjizi⁴⁸. Sljedeći retci više ni ne spominju žrtvu, koja je samo paravan za ono što se zapravo treba dogoditi, a to je pomazanje budućeg kralja Davida. Pripovijest se nastavlja u repetitivnom tonu, nizanjem Jišajevih sinova od kojih nijedan nije budući kralj:

„⁶ Kad su došli i kad je Samuel vidio Eliaba, reče u sebi: 'Jamačno, evo pred Jahvom stoji njegov pomazanik!'⁷ Ali Jahve reče Samuelu: 'Ne gledaj na njegovu vanjštinu ni na njegov visoki stas, jer sam ga odbacio. Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u srcu.'⁸ Zatim Jišaj dozva Abinadaba i dovede ga pred Samuela. A on reče: 'Ni ovoga Jahve nije izabrao.'⁹ Tada Jišaj dovede Šamu, ali Samuel reče: 'Ni ovoga Jahve nije izabrao.'¹⁰ Tako Jišaj dovede sedam svojih sinova pred Samuela, ali Samuel reče Jišaju: 'Jahve nije izabrao nijednoga od ovih.'¹¹ Potom zapita Jišaja: 'Jesu li to svi tvoji sinovi?' A on odgovori: 'Ostao je još najmlađi, on je na paši, za stadom.'¹² Tada Samuel reče Jišaju: 'Pošalji po njega, jer nećemo sjedati za stol dok on ne dođe.'¹³ Jišaj posla po njega: bio je to rumen momak, lijepih očiju i krasna stasa. I Jahve reče Samuelu: 'Ustani, pomazi ga: taj je!'¹³ Samuel uze rog s uljem i pomaza ga usred njegove braće. Duh Jahvin obuze Davida od onoga dana. (1 Sam 16,6-13).

U nizanju Jišajevih sinova i ponavljanju: „Ni ovoga Jahve nije izabrao“, pisac naglašava misao koja dominira ovim odlomkom: „Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u srcu“. Osim što izvanjska ljepota ne igra ulogu za Boga, ovime se želi naglasiti da je Šaul izabran po ljudskim mjerilima, zbog svoje ljepote i visokog stasa, dok je David izabran po Božjem mjerilu⁴⁹. Šaul nije imao srce po Božjem srcu, nego se otklanjao od njegovih zapovijedi, a David ima srce po Božjem srcu, poslušno i poučljivo.

⁴⁷ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 184.

⁴⁸ Usp. *Isto*

⁴⁹ Usp. John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 262.

Srce je u biblijskoj fiziologiji, kao što je još i danas u pjesničkom govoru, sjedište razumijevanja, mudrosti i svijesti, mjesto gdje se javljaju želje, ljubav i vjernost⁵⁰.

Zanimljivo je i primijetiti da, dok su svi ostali bili na gozbi, David je bio na paši s ovcima. On, dakle, nije ni bio pozvan na objed sa Samuelom, što opet govori o tome koliko ne možemo predvidjeti ni razumjeti Božje planove. Davidova pastirska služba također ima simboličku vrijednost za njegovu buduću ulogu kralja, kao i za njegov skori susret s Golijatom kojeg će potući upravo pomoću svoje pastirske pračke. Još dok je čuvao ovce u tišini i tajnosti očeva doma, Bog je Davida pripremao za njegovo poslanje, slično kao što je i Isus odrastao u tajnosti i jednostavnosti Nazareta prije nego što je započeo svoje javno djelovanje. Mjesto gdje se sve ovo odvija također povezuje Davida s Isusom, Betlehem je Davidov rodni grad, mjesto Raheline grobnice, mjesto radnje Knjige o Ruti i buduće rodno mjesto Isusovo⁵¹. Iz Kuće kruha izaći će i Isus, koji će biti vječni pastir nad Izraelom. Tako ovi događaji prefiguriraju Isusa koji je Davidov potomak i konačni Izraelov kralj.

Nakon pomazanja Davida, Samuel više nema nikakvu ulogu u knjizi i završava sekcija u kojoj dominiraju Samuel i Šaul. Samuel se spominje još samo dva puta, kad David nalazi sklonište kod njega u Rami (1 Sam 19,18) i kad ga Šaul, da bi ga pitao o svojoj sudbini, podiže iz mrtvih (1 Sam 28,11), na što Samuel oštro protestira⁵². U ostatku knjige dominiraju Šaul i David.

⁵⁰ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 192.

⁵¹ Usp. *Isto*

⁵² Usp. *Isto*, 186.

4.2. Duh Gospodnji obuzima Davida, a napušta Šaula

Rečenica: „Duh Gospodnji obuze Davida od onoga dana“ (1 Sam 16,13 kontrastirana je na početku sljedećeg odlomka:

„¹⁴ Duh Jahvin bijaše odstupio od Šaula, a jedan zao duh, od Jahve, stao ga je salijetati. ¹⁵ Tada rekoše Šaulu sluge njegove: »Evo, zao duh Božji salijeće te. ¹⁶ Zato neka naš gospodar zapovjedi, pa će sluge tvoje potražiti čovjeka koji zna udarati u harfu: kad te napadne zao duh Božji, neka onaj udara u harfu pa će ti biti bolje“ (1 Sam 16,14-16).

Kako se, dakle, Duh Gospodnji spustio na Davida, napustio je Šaula, čineći tako jasnim prijelaz sa Šaula, čije će kraljevstvo odsad propadati, na Davida, koji će se uzdizati. Tako se razlika između Šaula i Davida ovdje pokazuje u tome kako se božanski duh odnosi prema Šaulu, a kako prema Davidu. Na Šaula je Duh sišao u nekoliko odvojenih situacija: kod njegovog pomazanja, kod susreta s povorkom proroka i kad su mu Jabešani ispriповijedili što je rekao amonski kralj Nahaš (usp. 1 Sam 11,6). Za Davida se pak kaže da ga je Duh obuzeo „od onoga dana“⁵³. Ovaj silazak Duha na Davida možemo povezati i sa silaskom Duha na Isusa kod njegovog krštenja na Jordanu. Na njega je Duh također sišao na jedan stalan način.

Šaulovo pak iskustvo duha nastavlja se u epizodama, ali sad na nepovoljan način. Kako ga je Duh Božji napustio, prazninu je ispunio zao duh. U psihologiji starog vijeka, naime, izvanredna stanja objašnjavala su se obuzećem od nadnaravnog duha. Karizma vodstva, sad predana Davidu, označena je tako silaskom Duha Božjega, dok je Šaulova psihoza i paranoja objašnjena opsjednućem od zlog duha⁵⁴. Značajno je, međutim, da pisac iznosi da je taj duh također od Gospodina, ali ga ne naziva duhom Gospodnjim, nego „duhom od Gospodina“. Radi se o zlom duhu, ali proizlazi odavde da su i zli duhovi pod vlašću Gospodina, koji im dopušta djelovanje s obzirom na svoj promisao. Kao što kaže Tertulijan: „Bog dopušta đavlu da zadaje kušnje ljudima kako bi ih doveo do njihovog posvećenja ili kazne“⁵⁵. Osim toga, Božji se plan razvija u smjeru Davidovog uzdignuća, zato zao duh od Gospodina sad djeluje u korist toga da zbaci Šaula.

Šaulov sluga zatim savjetuje Šaulu da uzme čovjeka koji svira harfu da ga smiruje u trenucima njegovog očaja i predlaže mu ni manje ni više nego mladića Davida. Je li ovo

⁵³ Usp. *Isto*

⁵⁴ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 98.

⁵⁵ John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 264.

pokazatelj da je vijest o tajnom Davidovom pomazanju ipak došla do određenih ušiju i da je je ovaj Šaulov savjetnik zapravo pristaša Davidov?⁵⁶ Ili je to jednostavno djelo Božje providnosti? Ovaj odlomak ponavlja glagol רָאָה, vidjeti ili providjeti, što bi potvrdilo potonju tvrdnju. Nakon što je providio Davida za kralja nad Izraelom, Bog provida da David svira Šaulu i tako dospije na njegov dvor. Stupanje u Šaulovu službu bit će sljedeća faza u njegovoj pripremi za kraljevanje. No Bog ne planira odmah dati Davidu kraljevstvo. On će proći još dugo razdoblje pripreme i kušnje prije nego postane kralj. I Davidovo se sviranje zaista pokazuje blagotvornim za Šaula, čime se pokazuje da David uspješno upravlja Božjim Duhom koji mu je dan stvarajući skladnu glazbu i tako otklanjajući zao duh od Šaula. Nikita iz Ramezijane reći će da je drvo Davidove harfe tu simbol križa na kojem je on, kao slika Krista, opjevao muku i pokorio duha zla⁵⁷.

⁵⁶ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 98.

⁵⁷ Usp. *Isto*

4.3. David i Golijat

Priča o Davidu i Golijatu još je jedna dobro poznata priča, a ispričana je u Prvoj knjizi o Samuelu u bogatom stilu izraelske narodne priče. Ovaj događaj toliko je poznat da je postao frazem u našem jeziku, no što se zapravo dogodilo? Pripovijeda se na početku sedamnaestog poglavlja da su Filistejci skupili svoje čete za bitku protiv Izraela između Soka i Azeka, u Efes Daminu. Sok leži oko 25 kilometara zapadno od Betlehema, a Azek oko 5 kilometara sjeverozapadno od Soka i Gata. Bila je to strateška lokacija koja je gledala na dolinu Elah⁵⁸. Izraelci su se na čelu sa Šaulom utaborili u Terebintskoj dolini, tako da su „Filistejci stajali na gori s jedne strane, Izraelci na gori s druge strane, a dolina je bila među njima“ (1 Sam 17,3). Crkveni oci reći će opet da je David tu slika Krista jer dolazi spasiti Izraelce iz Terebintske doline kao što će Krist doći spasiti čovječanstvo iz doline smrti⁵⁹.

Tada su Filistejci poslali jednog od svojih najboljih ratnika da se obračuna s nekim od Izraelaca. Ovo je, naime, bio uobičajen postupak u ratovanju onog doba, da bi se sačuvalo ljudstvo i resursi, svaka bi vojska poslala po jednog, ponajboljeg ratnika iz svojih redova pa bi rezultat njihovog obračuna, umjesto obračuna vojski, bio rezultat bitke⁶⁰. Ovo je također bilo potkovano vjerovanjem da iza svake bitke stoje bogovi zavađenih naroda te onaj bog koji je jači donosi pobjedu. Roland de Vaux ističe da se takav individualni obračun pojavljuje u mnogo antičkih djela, između ostalog, u Ilijadi⁶¹. Tako su Filistejci sad poslali naprijed svog ratnika koji je opisan na sljedeći način:

„Zvao se Golijat, a bio je iz Gata. Visok bijaše šest lakata i jedan pedalj. ⁵ Na glavi je imao mjedenu kacigu, obučen je bio u ljuskav oklop, a oklop mu težak pet tisuća mjedenih šekela“ (1 Sam 17,4-5).

Lakat je, naime, bila duljina od lakta do vrha srednjeg prsta, a pedalj duljina od vrha palca do vrha malog prsta ispružene ruke⁶². Iako nije moguće utvrditi točnu duljinu ovih antičkih mjera, Golijat bi prema ovom opisu bio visok približno 270 centimetara⁶³. Drugi rukopisi, međutim, uključujući Vatikanski kodeks i LXX, donose visinu od četiri lakta i jednog pedlja,

⁵⁸ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 197.

⁵⁹ John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 268.

⁶⁰ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 198.

⁶¹ Usp. *Isto*

⁶² Usp. *Isto*, 200.

⁶³ Usp. *Isto*

što je i dalje visoko, ali ne divovski visoko. Takav opis Golijata, međutim, treba nas podsjetiti na Knjigu Brojeva u kojoj su izvidnici Obećane zemlje vidjeli u zemlji divove, potomke Anakovaca i uplašili se da ih neće moći pobijediti. Pritom je Golijat iz Gata, jednog od mjesta gdje su živjeli zadnji potomci Anakovaca u Palestini⁶⁴. Tako nas ova priča opet stavlja pred sliku bitke u kojoj se Bog želi boriti za Izrael i dati im zemlju, ali se oni boje i posustaju. I kao što će se Jošua i Kaleb u Knjizi Brojeva iskazati pouzdanjem u Gospodina usprkos divovskim neprijateljima, tako će se ovdje iskazati David.

Šaul i sav Izrael „drhtali“ su od straha nakon što ih je Golijat izazvao na dvoboj (usp. 1 Sam 17,11), jednako kao što se kasnije opisuje da je srce kralja Ahaza i cijelog naroda „drhtalo“ kad su Aramci i Sjeverni Izrael zavojštili na njih (usp. Iz 7,2). David je po očevu nalogu nosio svojoj braći i njihovu tisućniku užinu kad je čuo kako Golijat izaziva Izraelce. Je li David tada još živio u Betlehemu ili na Šaulovom dvoru? Najvjerojatnije je da se ovdje radi o dvije naracije, jednoj koja prati Davida kao službenika na Šaulovu dvoru i jednoj koja pripisuje njegov dolazak na kraljevski dvor pobjedi nad Golijatom. Kad je David čuo kako Golijat izaziva na dvoboj i kako izraelski vojnici govore o nagradi koju će kralj dati onome koji ga pobijedi, počeo se raspitivati: „Što će dobiti čovjek koji ubije tog Filistejca i skinе sramotu s Izraela?“ (1 Sam 17,26). Tada se njegov najstariji brat Eliab rasrdi na njega: „A što si ti došao ovamo? Kome si ostavio ono malo ovaca u pustinji? Znam ja tvoju drskost i zlobu tvoga srca: došao si da vidiš bitku!“ (1 Sam 17,28). U Eliabovim riječima „znam ja“ naglašena je osobna zamjenica koja je ovdje nepotrebna zbog glagola koji slijedi i ima nastavak za prvo lice, a ista se struktura pojavljuje kasnije u Golijatovom govoru⁶⁵. Može se iz toga zaključiti da ovi likovi govore iz pozicije oholosti, dok David odgovara krotko: „Zar se ne smije riječ reći?“ (1 Sam 17,29). „Primijetimo njegovu razumnost i suzdržanost“, iznosi Krizostom, „umjesto da im kaže nešto ishitreno, nešto grubo, on gasi plamen njihove mržnje“⁶⁶. Uz to, Eliab spominje zlobu Davidova srca, a Bog je upravo izabrao Davida zbog dobrote koja je u njegovu srcu. I David nije došao samo da vidi bitku, on će na kraju pobijediti filistejskog ratnika. Zanimljivo je da su u ovoj bitci sudjelovali Eliab, Abinadab i Šama, sva trojica starijih Jišajevih sinova koji se poimence spominju kod Davidova pomazanja u prethodnom poglavlju, ali nijedan od tih naočitih mladića, kao ni Šaul, koji je bio za glavu viši od sveg naroda, nije se usudio suprotstaviti Golijatu, nego će to učiniti mladi David:

⁶⁴ Usp. *Isto*

⁶⁵ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 106.

⁶⁶ John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 270..

„David reče Šaulu: 'Neka nikome ne klone srce zbog onoga čovjeka! Tvoj će sluga izaći i borit će se s tim Filistejcem.'³³ Ali Šaul odvrati Davidu: 'Ne možeš ti izaći na toga Filistejca da se boriš s njim jer si ti još premlad, a on ratnik od svoje mladosti.'³⁴ Ali David odgovori Šaulu: 'Tvoj je sluga čuvao ovce svome ocu, pa kad bi došao lav ili medvjed te uhvatio ovcu iz stada,³⁵ ja bih potrčao za njim, udario ga i istrkao mu ovcu iz ralja. A ako bi se on digao na me, uhvatio bih ga za grivu i udario ga dok ga ne bih ubio.'³⁶ I lava je i medvjeda tvoj sluga ubio, pa će i taj neobrezani Filistejac proći kao jedan od njih jer je izazvao bojne čete Boga živoga.'³⁷ David još dometne: 'Jahve koji me izbavio iz lavlje pandže i medvjede šape izbavit će me i iz ruku toga Filistejca.' Tada Šaul reče Davidu: 'Idi i neka Jahve bude s tobom!'“ (1 Sam 17,32-37).

Ne znamo koliko je David star u ovom trenutku. Samuel je pitao Jišaja jesu li to svi njegovi mladići, וְיָרִיבָי, prije nego što je Jišaj pozvao Davida, ali kad Šaul traži čovjeka, וְיָרִיבָי koji umije svirati harfu, njegovi sluge predlažu Davida (1 Sam 16,17). Sad kad se David nudi da pobijedi Filistejca, Šaul mu odvrća da je premlad. Sada saznajemo i nešto više o Davidovoj službi čuvanja stada. Njegovo čuvanje ovaca nije bilo beznačajno, upravo ono ga je pripremalo za ovaj i buduće trenutke njegova kraljevanja. Saznajemo da se kod čuvanja ovaca David susreo i s lavom i medvjedom i uspješno ih savladao braneći svoje stado. Sličnost Davida i Isusa i ovdje je znamenita, lav i medvjed tipovi su đavla, iznosi Cezarije iz Arla, a David ih je zadavio jer su se usudili napasti njegove ovce⁶⁷. David je brižni čuvar svoga stada i upravo tu situaciju obrane svojih ovaca on ovdje povezuje s obranom naroda od Golijata, pokazujući tako da on zaista jest Božji pomazanik koji je došao izbaviti Izrael od njegovih neprijatelja. Već se tu pokazuje Davidova briga za narod, ali i hrabrost i pouzdanje u Boga s kojima je spreman ići u boj. Tu se nalazi temeljna odlika Davida kao kralja, *pouzdanje u Boga*, a Izrael je pobjeđivao svoje neprijatelje u cijeloj deuteronomističkoj povijesti samo kad se pouzdao u Boga. David je očito već prokušao to pouzdanje u borbi s lavom i medvjedom pa je uvjeren da će ga Gospodin podržati i ovaj put. Uostalom, ako se radi o bitci između dvaju bogova, Davidu je jasno da „neobrezani Filistejac“ nema ništa protiv njega koji ide „u ime Jahve Sabaota“.

⁶⁷ Usp. Isto, 271.

Dvoboju prethodi vrijeđanje koje je također imalo važnu ulogu u antičkom ratovanju. David Lamb iznosi da je hvalisanje i vrijeđanje prije sukoba imalo ulogu podizanja entuzijazma za bitku i služilo je kao određeni oblik psihološkog ratovanja.⁶⁸

„Filistejac reče Davidu: 'Zar sam ja pseto te ideš na me sa štapovima?' I uze proklinjati Davida svojim bogovima. ⁴⁴ Zatim Filistejac reče Davidu: 'Dođi k meni da dam tvoje meso pticama nebeskim i zvijerima zemaljskim!' ⁴⁵ A David odgovori Filistejcu: 'Ti ideš na me mačem, kopljem i sulicom, a ja idem na te u ime Jahve Sabaota, Boga Izraelovih četa koje si ti izazvao. ⁴⁶ Danas će te Jahve predati u moju ruku, ja ću te ubiti, skinut ću tvoju glavu i još ću danas tvoje mrtvo tijelo i mrtva tjelesa filistejske vojske dati pticama nebeskim i zvijerima zemaljskim. Sva će zemlja znati da ima Bog u Izraelu. ⁴⁷ I sav će ovaj zbor znati da Jahve ne daje pobjedu mačem ni kopljem, jer je Jahve gospodar bitke i on vas predaje u naše ruke.' ⁴⁸ Kad se Filistejac približio i pošao prema Davidu, izađe David iz bojnih redova i krenu pred Filistejca. ⁴⁹ David segnu rukom u torbu, izvadi iz nje kamen i hitnu ga iz pračke. I pogodi Filistejca u čelo; kamen mu se zabi u čelo i on pade ničice na zemlju. ⁵⁰ Tako je David pračkom i kamenom nadjačao Filistejca: udario je Filistejca i ubio ga, a nije imao mača u ruci. ⁵¹ Zato David potrča i stade na Filistejca, zgrabi njegov mač, izvuče ga iz korica i pogubi Filistejca odsjekavši mu glavu“ (1 Sam 17,43-51).

David je, dakle, pobijedio Golijata samo pračkom, usprkos svoj mjadi u koju je Filistejac bio obučen. To nam govori da je malenost kadra pobijediti i najvećeg neprijatelja. To pokazuju nebrojeni primjeri kroz Sveto Pismo, od Judite koja je odsjekla glavu Holofernu slično kao David Golijatu do Marije koja je u svojoj malenosti postala majka Spasitelja. I David ponavlja da se on bori u ime Gospodina, pokazujući da je pouzdanje u Gospodina ono što donosi pobjedu u bitci. Pritom Davidova mladost i pračka služe da još više naglase tu činjenicu, kao što je Gospodin zapovjedio Gideonu da ide na Midjance sa samo tri stotine ljudi da bi bila još očitija činjenica njegovog vodstva bitke (usp. Suci 7,2-8). Jednako kao što će kralju Jošafatu i judejskom narodu reći: „Pozorno slušajte, svi Judejci, Jeruzalemc i ti, kralju Jošafate! Ovako vam govori Jahve: 'Ne bojte se i ne plašite toga velikog mnoštva, jer ovo nije vaš rat, nego Božji... Ne treba da se bijete; postavite se, stojte pa gledajte kako će vam pomoći Jahve'“ (2 Ljet 20,15).

⁶⁸ Usp. Mary E. MILLS, *Joshua to Kings*, 87.

Ove dvije pripovijesti, o Davidovom pomazanju i dolasku na Šaulov dvor te o pobjedi nad Golijatom vjerojatno su djelo dvije predaje koje govore o tome kako je David došao na kraljev dvor. U prvoj je to bilo zahvaljujući Gospodnjem Duhu koji je sišao na njega i doveo ga na Šaulov dvor da svira harfu, a u drugoj ga je njegovo pouzdanje u Boga pomoću kojeg je pobijedio Golijata dovelo do mjesta vojskovođe Šaulove vojske⁶⁹. Šaulovo pitanje u 1 Sam 17,58, nakon što je David odrubio glavu Golijatu: „Čiji si ti sin, momče?“ potvrđuje to, jer je u prethodnom poglavlju, kad je Šaula počeo obuzimati zao duh, Šaulov dvoranin rekao da poznaje jednog „sina Betlehemca Jišaja“, a Šaul ga je nakon toga primio na svoj dvor. Imamo, dakle, ovdje dvije predaje za koje je redaktor očito smatrao da su važne u razumijevanju Davidovih početaka, jednu narodnu i jednu više teološku⁷⁰. Na kraju krajeva, David je ratnik, ali i pjesnik, on je vodio Izrael u bitke protiv njihovih neprijatelja, ali i stvorio neke od najljepših izraelskih psalama.

⁶⁹ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 111.

⁷⁰ Usp. *Isto*

5. Šaulova ljubomora

Vrlo brzo nakon što je David pobijedio Golijata, u Šaulu se javlja ljubomora prema Davidu. Prvi razgovor Šaula i Davida nakon dvoboja otkriva povoljnu reakciju kako od kralja, tako i od njegovog sina, kaže se da se Jonatanova duša priklonila Davidovoj i on ga je zavolio kao samoga sebe (usp. 1 Sam 18,1). Nikakav poseban razlog nije dan za ovu Jonatanovu privrženost prema Davidu, osim možda Davidove pobjede nad Golijatom kojoj se Jonatan divio⁷¹. No značajno je primijetiti da je u cijelom poglavlju David objekt glagola „voljeti“. I Jonatan i narod i Mikala pripovijeda se da su zavoljeli Davida⁷². Davidu sve ide u korist, kaže se da „na svim svojim pohodima, kamo ga je god slao Šaul, David bijaše sretne ruke i Šaul ga postavi na čelo svojim ratnicima; omilje on svemu narodu, pa i Šaulovim dvoranima“ (1 Sam 18,5). Jonatan čak sklapa savez s Davidom dajući mu svoj plašt i oružje, što su simboli njegovog statusa kao prvog sina kralja⁷³. Neki od antičkih tekstova nađeni u Ugaritu, naime, govore o simbolici predavanja plašta u antičkim vremenima. To je značilo predati vlast nad kraljevstvom⁷⁴. Tu se Jonatan opet prikazuje kao protuteža Šaulu jer mirno predaje svoje pravo na kraljevstvo, dok će Šaul proganjati Davida sve do svoje smrti ne želeći prihvatiti da ga je Bog postavio za kralja umjesto njega.

Dok su svi ostali voljeli Davida, u Šaulu je sve više rasla ljubomora. Njegov bijes konačno je bio potaknut pjesmom kojom su žene pozdravljale ratnike na povratku iz Terebintske doline:

*„Pobi Šaul svoje tisuće,
David na desetke tisuća“*

Uvriježeno je pravilo u biblijskoj poeziji da kad se u prvom stihu pojavi broj, on mora biti uvećan u drugom stihu⁷⁵. To se događa i ovdje gdje su tisuće uvećane za decimalno mjesto, pa Šaul pokazuje dobro razumijevanje biblijske poezije kad shvaća da se radi o Davidom trijumfu nad njim⁷⁶. On je sad nedvojbeno na drugom mjestu, dok je sav narod zavolio i prepoznao u Davidu svog vođu. Tako se u Šaulu, koji je već prije pao zbog brige o tome što drugi misle, budi mržnja prema Davidu.

⁷¹ Usp. *Isto*, 112.

⁷² Usp. *Isto*

⁷³ Usp. A. Graeme AULD, *I & II Samuel*, 214.

⁷⁴ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 211.

⁷⁵ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 113.

⁷⁶ Usp. *Isto*

Pripovijedanje se sad vraća na situaciju prije bitke s Filistejcima u kojoj je David na Šaulovom dvoru i svira harfu, a Šaula obuzima zao duh koji ga tjera da bjesni po kući i pokušava pogoditi Davida kopljem (usp. 1 Sam 18,10-11). Šaulova obuzeća duhom nastavljaju se, dakle, u nepovoljnom smislu, a time se naglašava da je Gospodnji Duh odstupio od Šaula i prešao k Davidu. No zanimljivo je da je zao duh za koji se također kaže da je od Gospodina onaj koji tjera Šaula da progoni Davida. To znači da je u skladu s Božjom voljom da David sad bude progonjen. Davidov progon od Šaula možemo usporediti s Isusovim križnim putem koji je on morao proći prije nego što je primio kraljevstvo. Pritom je Šaul predstavnik vlasti koju su Izraelci izabrali, slika izraelskih glavara i starješina, a David kralj po Božjem srcu i slika Krista kojeg su izraelski glavari razapeli. Proizlazi da kralj po Božjem srcu mora proći jednu ovakvu kušnju da bi uistinu postao kralj po Božjem srcu. U širem smislu, svaki čovjek treba proći jednu ovakvu kušnju ili put čišćenja, *via purgativa* da bi uskladio svoje srce s Božjim.

David ovdje pokazuje nezanemarivu sličnost i s Josipom egipatskim. On je također bio običan pastir prije nego što su ga njegova braća prodala u Egipat, a onda se u Egiptu popeo do kraljevskog dvora te se kaže da: „Jahve bijaše s njim, i što god bi poduzeo, Jahve bi to okrunio uspjehom“ (Post 39, 23)⁷⁷.

⁷⁷ Usp. *Isto*, 114.

6. Davidov progon

Nakon što je Šaulovo koplje promašilo Davida, Šaul počinje sustavno progoniti Davida. Prvo se dosjetio obećati svoju kćer Davidu za ženu uz uvjet da mu David donese stotinu filistejskih obrezaka, misleći da će ga tako gurnuti u ruke Filistejaca, no pripovijeda se da je David ubio ne sto, nego dvjesto Filistejaca i donio njihove obreske kralju (usp. 1 Sam 18,27). David, dakle, nastavlja uspijevati u svemu što čini, on se sad ženi Šaulovom kćeri Mikalom i postaje kraljevski zet. Zatim Šaul otvoreno pokušava ubiti Davida, ali ga spašavaju oni za koje se pripovijeda da su ga zavoljeli, prvo Mikala pa Jonatan. Nakon dirljive epizode u kojoj Jonatan odapinje strijelu i izgovara dogovorene riječi poručujući Davidu da bježi, David se nalazi u bijegu.

6.1. Kroz pustinju i prašumu

Prva postaja Davidova bijega je Nob. Tu se događa ona poznata epizoda u kojoj David uzima posvećene kruhove za sebe i svoje pratioce koja se spominje u samom evanđelju. Evanđelja koriste ovu epizodu da bi usporedila Davida i Krista⁷⁸, a smisao te epizode otkriva se u poruci da ne valja slijepo poštivati Zakon nego razumjeti njegov unutarnji smisao i to kako on služi čovjeku. U situaciji u kojoj su se našli i David i Isus bilo je razložno pojesti kruh, iako je to nominalno bilo zabranjeno. Isto tako, David je tu prikazan ne samo kao kralj, nego i svećenik koji jede posvećene kruhove, kao što je Krist kralj, prorok i svećenik⁷⁹.

Nakon toga David bježi u Gat i odande u špilju Adulam. Adulamska špilja nalazila se u brdovitom području zapadnih granica Judeje, blizu filistejskog područja⁸⁰. Ondje će se David naći i kasnije, kad će u bijegu od svog sina Abšaloma poželjeti vode sa izvora u Betlehemu (usp. 2 Sam 23,13-14). Špilje su, naime, u biblijsko vrijeme služile kao utočište onima u nevolji. Kasnije će se i Ilija, još jedan progonjeni Božji izabranik, skloniti u špilji bježeći od Jezabele. (usp. 1 Kr 19,9). Sveti Ambrozije rekao je da je ova Davidova nevolja poslužila tome da pruži još veći dokaz njegove snage, jer se u vremenu opasnosti i nevolje morao još više pouzdati u Boga⁸¹. Krizostom je rekao kako se tu ogleda i da je Božja milost najveća sigurnost i utvrda, što će i sam David reći u Psalmu 18: „Jahve, hridino moja, utvrdo moja, spase moj (Ps 18,3). Kako osoba koja je u bijegu može biti sigurnija od osobe koja živi

⁷⁸ Usp. John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 293.

⁷⁹ Usp. *Isto*, 294.

⁸⁰ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 218.

⁸¹ Usp. John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 295.-296.

usred utvrđenih gradova pokazuje se u ovoj situaciji, govori Krizostom, jer David bježi iz mjesta u mjesto, ali s Božjom pomoći, a Šaul, koji je usred gradova i ima vojsku na raspolaganju, na kraju pogiba⁸².

Pripovijeda se tu i da su se Davidu priključili svi zaduženici i nezadovoljnici (usp. 1 Sam 22,2), što opet baca svjetlo na Davida kao lika Krista, jer je Isusovo javno djelovanje bilo snažno obilježeno brigom za marginalizirane i odmetnute i oni su ga počeli slijediti kao i ovi nezadovoljnici Davida. David sad postaje vođa skupini koja putuje pustinjom, a trenutak kad će on primiti kraljevstvo bit će i trenutak njihovog oslobođenja, kao što će i trenutak kad će Isus primiti kraljevstvo biti trenutak nutarnjeg oslobođenja za njegove sljedbenike.

Ostavljajući svoje roditelje u Mispi, vjerojatno zbog rodbinskih veza koje tamo imaju preko Rute, David sa svojom skupinom nastavlja put u Heretsku šumu⁸³. Da treba otići iz Adulama, jer je Šaul saznao da se tamo krije, Davida čudesno upozorava prorok Gad, koji se ovdje pojavljuje odjednom i bez ikakvog objašnjenja, što upućuje na to da je tekst prerađivan iz različitih izvora⁸⁴. Ono što nam ova dojava proroka Gada, međutim, govori je da Davidu Bog jasno progovara na njegovom odmetničkom putu, dok Šaul s druge strane nikako ne može uspostaviti kontakt s Bogom⁸⁵. U paralelnom odlomku Šaul kori svoje ljude jer mu ne uspijevaju dojaviti gdje je David (usp. 1 Sam 22,8). Kasnije se pripovijeda i o tome kako je svećenik Ebjatar donio Davidu efod, iako je neposredno prije toga Šaul pobio osamdeset i pet svećenika u Nobu jer su pomagali Davidu. Pomoću efoda David razgovara s Gospodinom i pita ga treba li ostati u Keili. David se tu pokazuje i kao prorok koji razgovara s Bogom i kao svećenik koji nosi efod, ali Bog odgovara Davidu da će ga prvaci Keile predati, što tjera Davida dalje u bijeg.

⁸² Usp. *Isto*, 292.

⁸³ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 219.

⁸⁴ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 136.

⁸⁵ Usp. *Isto*

6.2. Davidova velikodušnost

Između živopisnih priča o Davidovu bijegu koje deuteronomistički pisci ovdje iznose, izdvojit ćemo još samo jednu, onu koja je naslovljena u našim Biblijama: Davidova velikodušnost. Radi se o pripovijesti u kojoj David, skrivajući se sa svojim ljudima u jednoj špilji u Engadskoj pustinji, dobiva priliku da ubije Šaula koji baš u tu špilju ulazi *olakšati se*. U toj prilici David pokazuje svoju velikodušnost i sućut za neprijatelja koji ga već tjednima progoni po svim pustinjama južnog Izraela, pošteđujući ga i ne koristeći tu priliku da ga ubije. Tu se David još jednom pokazuje kao slika Krista koji je zapovjedio: „Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone“ (Mt 5,44) i koji nije htio na svoju inicijativu dokinuti svoju muku, nego je odlučio ostati poslušan Očevoj volji: „Oče moj! Ako je moguće neka me mimoide ovaj kalež! Ali neka ne bude moja, nego tvoja volja! (Mt 26,5). Sveti Ivan Kasijan ovdje također vidi anticipaciju Kristovog Zakona kad kaže: „Znamo da je David išao iznad zapovijedi Zakona kad, unatoč Mojsijevoj naredbi da se osveti neprijateljima, ne samo da to nije učinio nego je čak prigrlio svoje progonitelje u ljubavi, molio se predano Gospodinu za njih, i čak ih u žalosti oplakivao“⁸⁶.

Unatoč nagovaranju svojih ljudi da ga ubije, David to ne čini nego samo otkida skut Šaulova plašta, ali i zbog toga se kaje govoreći: „Očuvao me Jahve da takvo što učinim svome gospodaru, da dignem ruku na njega, jer je pomazanik Jahvin“ (1 Sam 24,7). Osim što David pokazuje da shvaća dubinu Božjeg pomazanja, jer je i Šaul, na kaju krajeva, pomazan, on pokazuje i da ne mari za tuđa mišljenja kao Šaul, jer unatoč nagovaranju drugih, ostaje čvrst u svom uvjerenju da on ne može odlučivati o sudbini Božjeg pomazanika⁸⁷. Ovaj događaj, kao i onaj kasniji u kojem David ponovno pošteđuje Šaulov život, protuargumenti su onima koji tumače da je Davidova nježnost prema Šaulu djelo njegove političke lukavosti. Biskup Barron tumači da ovakvo Davidovo ponašanje radije govori o načinu na koji on shvaća slobodu, koja je u starozavjetnoj naraciji shvaćena potpuno drugačije od onoga kako ju mi shvaćamo danas⁸⁸. Sloboda se danas poima kao slobodan, suveren odabir bilo čega, no u starozavjetnoj naraciji sloboda ne znači izabrati bilo što, nego izabrati ono što je dobro. Tako u Starom zavjetu sloboda znači podčiniti se Božjem Zakonu, jer kao što je da bi se naučilo svirati klavir potrebno pratiti određen set zakona i pravila, tako je i za skladan život potrebno pratiti određen set zakona i pravila koji određuju unutarnji red i harmoniju tog

⁸⁶ John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 331.

⁸⁷ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 13.

⁸⁸ Usp. *Isto*

života, a budući da je Bog tvorac tog života, onda je njegov Zakon ono što treba pratiti da bi se živio dobar život⁸⁹. Davidovo pošteđivanje Šaula pokazuje, dakle, Davidovo ispravno shvaćanje slobode kad on ne želi ići preko Božje zapovijedi nego čeka da Bog odluči što će biti s njim i Šaulom, odluka koja će se na kraju pokazati vrlo dobrom. Već smo rekli kako je Božji plan bio da David u ovom razdoblju svog života trpi i David je to i sam shvaćao, zbog čega je strpljivo čekao kraj tog trpljenja. Možemo se ovdje sjetiti da je Bog i prije koristio zloću biblijskih likova da bi učinio neko veće dobro⁹⁰. Tako u pripovijesti o Josipu i njegovoj braći, koju smo već uspoređivali s pripoviješću o Davidu, vidimo kako zloća Jakovljevih sinova dovodi do izbavljenja cijele izraelske obitelji. Kasnije Bog dopušta faraonovu zloću da bi izbavio cijeli izraelski narod iz ropstva, a u punini vremena Bog će dopustiti da njegov vlastiti Sin prođe kroz muku i smrt, da bi donio veće, štoviše, najveće dobro, spasenje svih ljudi.

Skut Šaulovog plašta koji je David ovom prilikom odrezao, pritom, simbolizira kraljevsku vlast, zbog čega je ovaj čin nagovještaj Davidovog dolaska na prijestolje⁹¹. No David koristi skut toga plašta da bi dokazao svoju nevinost, na što Šaul reagira plačući i kajući se. Šaul tu čak proročki priznaje Davidu njegovo pravo na tron: „Sada pouzdano znam da ćeš zacijelo biti kralj i da će se kraljevstvo nad Izraelom trajno održati u tvojoj ruci“ (1 Sam 24,21). No njegovo kajanje neće dugo trajati. Već u sljedećim poglavljima Šaul će nastaviti progoniti Davida, a Bog će još jednom Šaula predati u Davidove ruke spuštajući na njega i njegovu vojsku dubok san. Nakon toga, David, očajan, bježi u filistejsku zemlju.

⁸⁹ Usp. *Isto*, 13.-14.

⁹⁰ Usp. *Isto*, 15.

⁹¹ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 239.

6.3. David u filistejskoj zemlji i Šaulova smrt

Neumorno progonjen od Šaula, David napokon dolazi do točke očaja i odlučuje: „Ipak ću jednoga dana poginuti od Šaulove ruke. Zato nema ništa bolje za mene nego da se spasim u zemlju Filistejaca“ (1 Sam 27,1). Davidova odluka da ode u zemlju najvećih izraelskih neprijatelja pokazatelj je toga koliko je moralno razarajuć progon od Šaula za njega morao biti⁹².

No odlazeći u filistejsku zemlju David slijedi dobro poznatu praksu na starom Istoku u kojoj su bjegunci iz svojih zemalja dolazili tražiti sklonište kod drugih kraljeva.⁹³ David se tako nudi da bude vazal filistejskom kralju Akišu, što je krajnje neobično, jer je David prethodno ubio filistejskog ratnika Golijata i donio stotinu filistejskih obrezaka Šaulu, a Akiš, što je još čudnije, prima Davida i daje njemu i njegovoj družini Siklag. Kasiodor će reći da je Siklag simbol vinske preše u kojoj je David bio pritisnut da bi donio obilniji plod⁹⁴. No vidimo ovdje da Davidu i dalje sve ide u korist, on postaje omiljeni sluga filistejskog kralja, što, opet, nije prvi put da Božji izabranici prosperiraju na dvorovima svojih neprijatelja, dogodilo se to već u Egiptu s Josipom, s Danielom u Babilonu i Esterom u Suzi. To nam govori o tome kako Bog upotrebljava one situacije u kojima se nalazimo usred neprijateljeva teritorija kako bi nam donio pobjedu protiv tih neprijatelja. Filistejci će, naime, upravo kad je David kod njih, krenuti u pohod na Izrael u kojem će umrijeti kralj Šaul. Nakon što je pogođen neprijateljskom strijelom, on se sam bacio na svoj mač i tako, kao što je uvijek sam, a ne s Bogom donosio svoje odluke, okončao svoju nesretnu sudbinu. Nakon što se bacio na svoj mač, Filistejci su mu odrubili glavu, a tijelo pribili na zid grada Bet Šana, čime Šaulova smrt spada u red smrti najvećih biblijskih zlikovaca. Pisci su se pritom pobrinuli da David bude tako daleko od te bitke da nema nikakve sumnje u to da je on ubio Šaula i tako stekao kraljevstvo⁹⁵. On je za vrijeme bitke kod Gilboe spašavao Siklag koji su, iskoristivši izbjivanje Filistejaca, napali Amalečani. Usput je David uništio sve amalečko, za razliku od Šaula, koji je u prethodnoj epizodi boja s Amalečanima ostavio na životu kralja i najbolju stoku.

⁹² Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 11.

⁹³ Usp. V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel*, 255.

⁹⁴ Usp. John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 318.

⁹⁵ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 183.

7. Davidovo kraljevanje

Prva knjiga o Samuelu završava Šaulovom smrću, a Druga knjiga o Samuelu započinje Davidovim tugovanjem zbog Šaulove i Jonatanove smrti. Ponovno, u Davidovu postupanju prema Šaulu uopće se ne čini kao da se radi o čovjeku koji ga je proganjao sve do dana svoje smrti, naprotiv, David mu sad pjeva žalopojku. Valja imati na umu da ove dvije knjige nisu izvorno napisane kao dvije, nego jedna knjiga, ali su zbog duljine svitaka koji su bili dostupni pisarima podijeljene na dva dijela. Tako Druga knjiga o Samuelu zapravo neprekinuto nastavlja naraciju o ustanovljenju kraljevstva iz Prve o Samuelu. No iako su ove knjige izvorno jedna knjiga, zanimljivo je da su pisci Septuaginte odijelili Drugu knjigu o Samuelu retkom koji govori o Šaulovoj smrti, jer na sličan način započinju i Knjiga o Sucima i Knjiga o Jošui, smrću velike figure koja je dominirala u prethodnoj knjizi, naime Mojsija i Jošue⁹⁶. Ovo je način na koji deuteronomistički pisac povezuje osvajanje Obećane zemlje vođeno od Jošue, eru sudaca i ustanovljenje kraljevstva pod Davidom u jedan veliki narativni luk⁹⁷.

7.1. David prima vijest o Šaulovoj i Jonatanovoj smrti

Dok je David još u Siklagu dolazi mu posjetioc razderane odjeće i prahom posute glave govoreći da dolazi iz izraelskog kampa na Gilboi. Taj posjetioc, za kojeg kasnije saznajemo da je Amalečanin, donosi Davidu vijest o Šaulovoj i Jonatanovoj smrti: „Narod je pobjegao iz boja, a mnogo je ljudi i poginulo. Mrtvi su i Šaul i njegov sin Jonatan“ (2 Sam 1,4). Ovdje opet možemo vidjeti paralelu s početkom knjige gdje je glasonoša donio starom Eliju vijest o smrti njegovih sinova i gubitku Kovčega saveza, ranijom katastrofom koja je potaknula promjenu u vladavini nad Izraelom⁹⁸. Kad David pita ovog posjetioca za daljnje informacije, međutim, vidimo da je on poprilično nepouzdan pripovjedač. Iako govori da je on bio taj koji je Šaulu, jer ga je on to zamolio, uputio konačan udarac, izvještaj iz Prve knjige o Samuelu govori da se Šaul sam bacio na svoj mač. Čini se da je ovaj Amalečanin lutao izraelskim taborom nakon bitke pokušavajući pokupiti neki plijen pa je, našavši Šaulovu krunu i narukvicu, odnio to Davidu nadajući se da će od njega dobiti nekakvu nagradu⁹⁹. David pak reagira potpuno suprotno od onoga što je ovaj Amalečanin očekivao i naređuje jednom od svojih zapovjednika da ga ubije: „Tvoja krv na tvoju glavu! Tvoja su usta posvjedočila protiv

⁹⁶ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 3.

⁹⁷ Usp. *Isto*

⁹⁸ Usp. *Isto*, 12.

⁹⁹ Usp. *Isto*

tebe kad si rekao: 'Ja sam ubio pomazanika Jahvina'“ (2 Sam 1,16). David je smatrao da je prikladna kazna za ubojstvo Božjeg pomazanika smrt. No ovo doziva u pamet prijašnji spomen na Amalečane, onaj u kojem je Gospodin obećao Izraelu da će izbrisati njihov spomen pod nebom (usp. Izl 17,14) i onaj u kojem je Šaul propustio to učiniti (1 Sam 15)¹⁰⁰. Tako se David ovdje pokazuje kao kralj koji čini ono što je Gospodin zapovjedio, a što je Šaul propustio učiniti, zatire spomen na Amalečane pod nebom.

7.2. David – kralj Jude

Nakon tužaljke za Šaulom i Jonatanom (2 Sam 1,17-27), jednim od najljepših Davidovih pjesničkih ostvarenja, David, kao što to uvijek čini, pita Gospodina o tome što dalje: „Treba li da pođem u koji Judin grad? A Jahve mu odgovori: 'Pođi!' David opet upita: 'Kamo da pođem?' A odgovor bješe: 'U Hebron!'“ (2 Sam 2,1). David i dalje ne želi sam uzeti kraljevstvo, nego pita Boga o tome što mu je činiti. No Božji odgovor nagovješćuje da je napokon došlo vrijeme da David primi kraljevstvo. Bog šalje Davida u Hebron, Judin grad, tamo će ga konačno pomazati za kralja:

„Tako David ode onamo, a s njim i njegove dvije žene, Ahinoama iz Jizreela i Abigajila, Nabalova žena iz Karmela. I ljudi koji bijahu s Davidom odoše s njim, svaki sa svojom obitelji, i nastaniše se u gradićima Hebrona. Tada dođoše ljudi iz Jude i pomazaše ondje Davida za kralja nad domom Judinim (2 Sam 2,2-4).

Ljudi iz Jude vjerojatno su starješine Jude koji se spominju i u 1 Sam 30,26, oni kojima je David poslao dio plijena nakon što je pobijedio Amalečane¹⁰¹. Čini se da su te starješine opunomoćene da proglašavaju kraljeve u ime naroda, kao što ćemo vidjeti i u 2 Sam 5 da izraelske starješine proglašavaju Davida za kralja nad Izraelom. Davidovo pomazanje od judejskih starješina čini sad Davida dvostruko pomazanim, dvostrukim mesijom koji preuzima vodstvo nad Izraelom. Već smo vidjeli kod Davidovog uspona na dvor da postoje dvije verzije događaja, jedna pučka i jedna teološka, isto vidimo i ovdje, pomazanje iz 1 Sam 16 je širi teološki okvir koji pojašnjava Božji plan i inicijativu koja stoji iza Davidovog proglašenja kraljem koje se ovdje konačno obistinjuje.

¹⁰⁰ Usp. *Isto*, 13.

¹⁰¹ Usp. P. Kyle McCARTER Jr., *II Samuel. A new translation with introduction and commentary*, Garden city, 1984., 84.

Isto tako, Hebron je mjesto gdje je Abraham dobio obećanje o brojnom potomstvu i zemlji koju će ono baštiniti (usp. Post 13,14-18), što se ovdje također ostvaruje. David se tako pokazuje kao Abrahamov nasljednik i novi Adam čije je kraljevanje Edenom u skladu s Božjom riječi. Sve dok će David slušati Gospodina, njegovo će kraljevstvo cvjetati i on će baštiniti obećanja dana Adamu i Abrahamu o zemlji, životu i plodnosti, a budući da je David od svih kasnijih kraljeva najviše slušao Gospodina, njegovo će kraljevstvo biti najveće koje je izraelska povijest ikad vidjela¹⁰². Ovdje vidimo kulminaciju deuteronomističke povijesti koja je počela s ulaskom Izraelaca u Obećanu zemlju, Izrael će pod Davidom, makar na trenutak, postati novi Eden sposoban proširiti svoje granice na čitav svijet. David će zavladatai kao kralj po Božjem srcu na izraelskom prijestolju i time učiniti da Bog, u nepomućenoj suradnji s čovjekom, opet zavlada narodom.

7.3. David - kralj Izraela i Jude

Davidovo kraljevanje u Hebronu trajalo je sedam godina, doznajemo u 1 Sam 5,5. Za to vrijeme vojskovođa Šaulove vojske, Abner, postavio je Šaulovog sina Išbaala za kralja nad Izraelom. No nakon kratkog građanskog rata, sam Abner, razilazeći se s Išbaalom, posreduje za Davida kod Izraelaca govoreći im: „Već odavna želite Davida za svog kralja. Učinite to sada jer je Jahve rekao o Davidu ovo: 'Rukom svoga sluge Davida izbavit ću svoj narod Izraela iz ruke filistejske i iz ruku svih njegovih neprijatelja'“ (2 Sam 3,18). Ponovno nalazimo ovdje da se duboka proročanstva o Davidovom kraljevanju izgovaraju kroz najne očekivanja usta, ona njegovih neprijatelja i da oni na kraju djeluju u njegovu korist.

Rečeno nam je da je nekoliko sinova rođeno Davidu u Hebronu: „Prvenac mu je bio Amnon, od Ahinoame Jizreelke, drugi mu je bio Kileab, od Abigajile, žene Nabalove iz Karmela; treći Abšalom... četvrti Adonija... peti Šefatja... šesti Jitream“ (2 Sam 3,2-5). Brojni sinovi koji se Davidu rađaju u Hebronu još su jedan pokazatelj toga da se na Davidu ispunjavaju obećanja o brojnom potomstvu dana Abrahamu, jer za biblijsku tradiciju plodnost i brojno potomstvo znak su ne samo fizičke i ekonomske snage, nego i duhovne privilegiranosti. Život simbolizira povezanost s Bogom¹⁰³. No Robert Alter reći će da je ovaj popis Davidove djece, koliko god bio impresivan, ujedno i navještaj buduće tragedije¹⁰⁴. Amnon će silovati svoju polusestru Tamaru, Abšalom će zbog toga ubiti Amnona i pobuniti

¹⁰² Usp. *Isto*, 22.

¹⁰³ Usp. *Isto*, 31.

¹⁰⁴ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 208.

se protiv oca što će završiti njegovom tragičnom smrću, a Adoniju će ubiti Salomon. Tako će se nastaviti pripovijest o tome kako Izrael, iako izabran i blagoslovljen od Gospodina, uvijek ponovno upada u žrvanj ljudskog nasilja i katastrofe¹⁰⁵.

Peto poglavlje Druge knjige o Samuelu donosi, konačno, izvještaj o Davidovom pomazanju za kralja nad Izraelom. Ovaj izvještaj započinje retkom koji se čini kao kasnija deuteronomistička bilješka, dok se najstarija verzija, po mišljenju većine znanstvenika, nalazi u r. 3:¹⁰⁶

„Tako dođoše sve izraelske starješine kralju u Hebron, a David sklopi s njima savez u Hebronu pred Jahvom; i pomazaše Davida za kralja nad Izraelom“ (2 Sam 5,3).

Da su retci 1-2 kasnija deuteronomistička obrada, dokazuje to što započinju isto kao i redak 3 i nadovezuju se na Natanovo proročanstvo iz 7. poglavlja koje je očito djelo deuteronomističke predaje¹⁰⁷:

„Tada se sabraše sva izraelska plemena k Davidu u Hebron i rekoše: 'Evo, mi smo od tvoje kosti i od tvoga mesa. Još prije, dok je još Šaul bio kralj nad nama, ti si upravljao svim pokretima Izraela, a Jahve ti je rekao: 'Ti ćeš pasti moj izraelski narod i ti ćeš biti knez nad Izraelom!'“ (2 Sam 5,1-2).

Vidimo da je prva rečenica 1. i 3. retka jednaka, samo malo preinačena. Uz to, ne znamo ni za jedno ranije proročanstvo u kojem je Gospodin Davidu rekao ovo. Jedino u proročanstvu proroka Natana iz sedmog poglavlja spominju se riječi: „Ovako govori Jahve nad vojskama: Ja sam te doveo s pašnjaka, od ovaca i koza, da budeš knez nad mojim izraelskim narodom“ (2 Sam 7,8)¹⁰⁸. Ove prorokove riječi, primijetit će svaki kršćanin, povezuju Davida s Kristom, pastirom i knezom Izraela.

Riječi Izraelaca: „Evo mi smo od tvoje kosti i od tvoga mesa“, nadalje, upućuju na to da savez koji Izraelci sklapaju s Davidom nalikuje bračnom savezu, jer i Adam je kad je prvi put vidio Evu uskliknuo: „Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!“ (Post 1,23). David je ovdje jasno lik Boga, kralj po Božjem srcu kojeg je on izabrao da vlada

¹⁰⁵ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 32.

¹⁰⁶ Usp. P. Kyle McCARTER Jr., *II Samuel*, 131.

¹⁰⁷ Usp. *Isto*

¹⁰⁸ Usp. *Isto*, 132.

umjesto njega koji je nekoć vodio Izrael prebivajući u šatoru, a izraelske starješine ili izraelska plemena predstavljaju Izrael. Ovo proglašenje Davida kraljem, dakle, poprište je još jednog velikog saveza između Boga i njegovog naroda, ženidbe između Boga njegovog i naroda, možemo reći, u kojoj David, slika Boga obećaje da će pasti izraelski narod i biti njegov knez, a narod mu se izručuje da vlada nad njima. Sveto pismo, naime, često uspoređuje odnos Boga i njegovog naroda s brakom. Bog govori Hošei u prvom poglavlju Hošeine knjige: „Idi, oženi se bludnicom i izrodi djecu bludničku, jer se zemlja bludu odala, odmetnuvši se od Jahve“ (Hoš 1,2). Izaija piše u 62,5: „Kao što se mladić ženi djevicom, tvoj će se graditelj tobom oženiti; i kao što se ženik raduje nevjesti, tvoj će se Bog tebi radovati“. Isto tako, odnos Isusa prema svom narodu, Crkvi, Pavao će usporediti s odnosom muža prema ženi: „Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu te sebe predao za nju“ (Ef 5,25). Isusove riječi na Posljednjoj večeri: „Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje“ (Lk 22,19) govore upravo o tom bračnom sjedinjenju koje je on ostvario kad je predao svoje tijelo potpuno za nas na križu. Ono što stoji u srži ovog odlomka, u kojem je David pomazan za kralja nad izraelskim narodom, je, dakle, ponovno sjedinjenje ljudi s Bogom, još jedan veliki savez koji je Bog orkestrirao u povijesti spasenja.

Jedan od glavnih zadataka koje je Isus imao bio je pritom da skupi raštrkana izraelska plemena u jedno. Zato je on išao grešnicima, bolesnima i marginaliziranima; njegov razgovor sa Samarijankom, Zakejem i Matejem, njegova putovanja u Samariju i Dekapol – svi govore o toj njegovoj misiji tkanja razderanog izraelskog platna u jedno (usp. 1 Kr 11,29-33). Izrael, ponovno ujedinjen pod Isusom kao svojim vječnim kraljem, trebao je postati sredstvo ujedinjenja čitavog svijeta, novi Eden. To postaje smisao Crkve, zbog čega ju Pavao i prikazuje kao onu koja se nalazi u bračnom savezu s Kristom¹⁰⁹. Savez između Krista i Crkve ispunjenje je saveza između Davida i izraelskog naroda. Oni govore, zapravo, o istoj stvari, sjedinjenju Boga i ljudi u kojem ljudi prihvaćaju Božje vodstvo, ali i vladaju pored njega, jer Isus je Bogočovjek koji je prihvatio Božje vodstvo i postao knez nad svojim narodom i David je čovjek, ali po Božjem srcu, koji je postao knez nad svojim narodom. U oba biblijska lika pravi stav kraljevanja i partnerstva s Bogom je obnovljen. Zato evanđelja neprestano govore da je Isus Sin Davidov. Davidov je savez prethodnica i slika novog i vječnog saveza koji je Bog sklopio s ljudima u Kristu. Zato Matej odmah na početak svog evanđelja stavlja Isusovu genealogiju (usp. Mt 1,1-17), u središtu koje je David, a na početku Abraham, da bi pokazao

¹⁰⁹ Usp. Robert BARRON, 2 *Samuel*, 41.

da će se u Isusu ispuniti plan spasenja koji je započeo s Abrahamom, a nastavio se s Davidom.

7.4. Savez

Kao i tema kraljevanja i tema zemlje, tema saveza također ima duboke korijene u biblijskoj naraciji. Riječ savez prijevod je hebrejske riječi בְּרִית, *berith*, koja se dugo u hrvatskim prijevodima prevodila sa zavjet¹¹⁰. „*Berith* je uistinu središnji pojam i kohezivna snaga cijelog Pisma“, kaže profesor Fućak¹¹¹. Prvi savez Bog je sklopio s Adamom, obećavajući mu plodan život u Edenskom vrtu kojim je trebao upravljati pravedno (usp. Post 1,28-30). Zatim u Post 9,9-17 prvi put nailazimo na riječ *berith*, savez koji je Bog sklopio s Noom obećavajući život novom Adamu koji je trebao očuvati red Božjeg vrta u svojoj arci, a onda ga kultivirati po od poplave natopljenom svijetu. Zatim Bog sklapa savez s Abrahamom obećavajući mu zemlju i mnoštvo potomstva, čime započinje pripovijest o Bogu i njegovu narodu. Zatim, u vremenu kad je Izrael zaista postao brojani narod, Bog sklapa s njima savez na Sinaju, objavljuje im svoje ime, svoju slavu i obećaje da će biti njegov narod, a on njihov Bog (Izl 19,5), nakon čega ih uvodi u Obećanu zemlju. Čak se spušta među njih u obliku oblaka nad Šatorom sastanka i tako oživljava sklad Edenskog vrta u Šatoru koji su krasili zlato, srebro, ljubičasto, crveno i tamnocrveno platno (usp. Izl 25,3) i u kojem je bio Kovčeg saveza koji su čuvali kerubini, kao što su stablo života u vrtu čuvali kerubini (usp Post 3,24). Cilj ovoga bio je, pritom, ne samo da Izrael uživa Božju prisutnost, nego da ju proširi na čitav svijet, kao što govore rana rabinska tumačenja¹¹². Isto je i cilj Crkve, u kojoj se nastavlja drevna zadaća Izraela, ono što židovski evanđelist izriče na kraju svog evanđelja: „Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio“ (Mt 28,19-20).

Proglašenje Davida kraljem tako je obnova Sinajskog saveza koji je narušen u Knjizi o Sucima i Prvoj knjizi o Samuelu. No i ovaj savez bit će narušen, kao i Sinajski, i to vrlo brzo, zbog čega će narod opet završiti u sužanjstvu. A da ih opet oslobodi, Bog će poslati svoga Sina, koji će se u novom savezu još radikalnije spustiti i utjeloviti među svoj narod. On je konačni novi Adam koji će obnoviti harmoniju Edenskog vrta po cijelom svijetu, umirujući

¹¹⁰ Usp. Jerko FUĆAK, *Prepoznavatelj riječi Božje. Biblija u našim rukama*, Zagreb, 2005., 25.

¹¹¹ *Isto*

¹¹² Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 4.

na drvetu usred vrta, gdje Ivan smješta Isusovu smrt (usp. Iv 19,41), kao što je ubiranje ploda sa stabla spoznaje dobra i zla nekoć prouzrokovalo smrt prvom Adamu u Edenskom vrtu.

Na kraju izvještaja o Davidovu proglašenju kraljem pisci dodaju još završnu bilješku. Završne bilješke, koje govore o tome koliko je koji kralj kraljevao, tipične su za deuteronomističkog pisca i pojavljuju se kod svih kasnijih kraljeva, a imaju za cilj pokazati da je poslušnost kralja Bogu u proporcionalnom odnosu s uspjehom njegove vladavine. Zato je David, zbog svoje poslušnosti Zakonu, vladao toliko dugo i stekao tako moćno kraljevstvo. Kaže se da je David imao trideset godina kad je pomazan za kralja. U Br 4,3, pritom, čitamo da je Gospodin uputio Mojsija i Arona da biraju svećenike tako da ne budu mlađi od trideset godina. To upućuje na to da je Davidovo pomazanje od izraelskih starješina ne samo kraljevsko nego i svećeničko, što potvrđuje i nadolazeća epizoda o prenošenju Kovčega saveza u Jeruzalem¹¹³. Nadalje, kršćanski će čitatelj ovdje prepoznati još jednu vezu s Isusom, jer je i on započeo svoje javno djelovanje s trideset godina i jer je on također veliki svećenik, kako ga naziva Poslanica Hebrejima. Broj godina koje je David kraljevao, nadalje, četrdeset, jednak je broju dana koje je Mojsije proveo na Sinaju kod sklapanja prethodnog Saveza, a broj 33, koliko je David kraljevao u Jeruzalemu, simbol je savršenstva i punine, kao i 7, broj godina koje je David kraljevao u Hebronu¹¹⁴. Sve je ovo implikacija da Davidovo kraljevanje nije samo vladavina još jednog kralja u Izraelu, nego oblik mistične vladavine, vladavine koja se referira na Adama, koji je trebao biti kralj po Božjem srcu, ali je njegova vladavina uništena grijehom i vladavine koja upućuje na Isusa, novog Adama, čija će vladavina biti savršena i prevesti se na sva vremena i narode¹¹⁵. Scott Hahn reći će, na toj liniji, da su David i Krist vladari liturgijskog carstva, kraljevskog reda koji počiva na pravoj hvali Boga¹¹⁶.

¹¹³ Usp. *Isto*, 42.

¹¹⁴ Usp. *Isto*, 42.-43.

¹¹⁵ Usp. Robert ALTER, *The David story*, 221.

¹¹⁶ Usp. *Isto*

8. Zauzeće Jeruzalema

Sljedeći odlomak, koji je egzegetski vrlo problematičan, donosi pripovijest o zauzeću Jeruzalema. Ova pripovijest ponovno pokazuje da Davidovo kraljevanje donosi sjedinjenje između Boga i čovjeka, jer će David prenijeti Kovčeg saveza u Jeruzalem i Bog će opet prebivati u šatoru posred svog naroda, štoviše, Jeruzalem će postati grad Hrama i trajno mjesto susreta između Boga i čovjeka. No Gospodin će preko proroka Natana reći Davidu da Hram neće izgraditi on, nego njegov potomak (usp. 2 Sam 7,12). To proročanstvo upućuje ne samo na Salomona, nego i na Isusa, koji će biti novi hram i sjedinjenje Boga i čovjeka u samoj svojoj osobi, kao što je rekao: „Razvalite ovaj hram i ja ću ga u tri dana podići“ (Iv 2,19). Isusova smrt time je i slika toga kako su ljudi razvrgnuli svoje jedinstvo s Bogom, ali i kako on ima snagu popraviti ga, uskrsnuti.

Jeruzalem je samo nekolicinu puta spomenut u Svetom pismu prije Knjiga o Samuelu, između ostalog u asocijaciji s tajanstvenom figurom Melkizedeka koji je nazvan kraljem Šalema, (hebr. שָׁלֵם, *šalem* - מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַיִם *y'rušalaim*). Melkizedek je kralj Jeruzalema i svećenik, on donosi kruh i vino da blagoslovi Abrahama u ime Boga, Stvoritelja neba i zemlje. Tako je i David sada kralj i svećenik koji upravlja na vjerskom i političkom planu u Izraelu koji je, uostalom, teokracija. Ova poveznica jasno upućuje i na Krista i vječni savez koji će u Jeruzalemu biti sklopljen u njegovom tijelu i krvi prikazanim ovdje u slikama kruha i vina¹¹⁷.

Ovaj odlomak, koji je potaknuo domišljatost mnogih bibličara, glasi ovako:

„David krene s ljudima na Jeruzalem protiv Jebusejaca, koji su živjeli u onoj zemlji. Ali oni poručiše Davidu: 'Nećeš ući ovamo! Slijepci će te i kljasti odbiti!' (To je imalo značiti: David neće ući ovamo.) Ipak David osvoji Sionsku tvrđavu, to jest Davidov grad. Onoga dana reče David: 'Tko god pobije Jebusejce i popne se kroz prorov...' A kljaste i slijepi mrzi David iz sve duše. (Stoga se kaže: Slijepci i kljasti neka ne ulaze u Hram.) David se nastani u tvrđavi i prozva je Davidov grad. Tada David podiže zid unaokolo od Mila pa unutra. David je postajao sve silniji, jer Jahve, Bog nad vojskama, bijaše s njim“ (2 Sam 5,6-10).

Očito je ovaj odlomak oštećen u dugačkom vremenskom periodu u kojem je nastajao Stari zavjet, pa su ga redaktori kasnije, ne toliko uspješno, upotpunili. Paul McCarter misli da je

¹¹⁷ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 44.

izvještaj epegezegetski proširen¹¹⁸. Jedno je tumačenje da je David naredio svojim ljudima da zadaju samo smrtonosne udarce kako slijepi i slabi ne bi umirali u bolovima. Na to upućuje hebrejska riječ grlo ili grkljan, čije je značenje kasnije promijenjeno u prorov¹¹⁹. Najčešće je tumačenje, međutim, da su se Jebusejci arogantno hvalili time da je njihov grad tako dobro utvrđen da će čak i slijepi i kljasti uspjeti odbiti Davida. Neki pak predlažu da ovo upućuje na magijski ritual zaštite grada. Postojala je, naime, u ono vrijeme na starom Istoku zakletva odanosti kralju i kraljici u kojoj su različiti predmeti i ljudi, uključujući slijepog čovjeka i gluhu ženu, paradirani ispred vojnika da bi se izazvala sljepoća, gluhoća i ostale bolesti za one koji prekrše zavjet odanosti kralju. Tako Jebusejci možda govore Davidu da neće uspjeti jer su oni zaštitili grad ritualnim činima¹²⁰. Konačno, neki tumače da je postojao raniji savez između Jebusejaca i Davida u kojem se David obvezao na neagresivnost prema njima pa su slijepi i kljasti podsjetnik na to obećanje. Možda su pak Jebusejci mislili na slijepce i kljaste koji su se nalazili u Davidovoj vojsci¹²¹. U svakom slučaju, znamo da je Jeruzalem već tada bio utvrđen grad, arheološka istraživanja pokazala su da je istočni zid jebusejskog grada postojao još od srednjeg brončanog doba, a David ga je ovdje uspio osvojiti.¹²²

Riječ Sion u hebrejskoj se Bibliji javlja čak 152 puta, a označava ono što će kasnije biti Hramska gora ili Jeruzalem¹²³. Kaže se u biblijskom tekstu da je David osvojio Sionsku tvrđavu i prozvao ju Davidovim gradom te podigao zidine oko grada. Ovo nas opet vraća na priču o Edenu. Edenski vrt trebao je biti branjeno područje, prvi kralj trebao ga je zaštititi od onoga što nije smjelo ući unutra, od zmijske. Noina arka, isto tako, bila je čvrsto sagrađena i obložena smolom izvana i iznutra da bi izdržala poplavne vode i sačuvala život koji se nalazio unutra. Sada David gradi zid oko svojeg glavnog grada da bi ga zaštitio kao dobar upravitelj nove zemlje koja mora biti utvrđena, branjena i prepoznatljiva po svom jedinstvenom identitetu¹²⁴. Očuvanje jeruzalemskih zidina bit će ključan biblijski motiv odavde nadalje. Kad je Izrael dopuštao da te zidine budu probijene – najpoznatiji slučaj je kod babilonskog osvajanja Jeruzalema – izgubio bi svoj integritet i time, svoju misiju da cijelom svijetu svjedoči Boga¹²⁵. Zato po povratku iz babilonskog sužanjstva Nehemija dobiva posebnu zadaću da obnovi jeruzalemske zidine. One zapravo predstavljaju obranu od

¹¹⁸ Usp. P. Kyle McCARTER Jr., *II Samuel*, 137.

¹¹⁹ Usp. *Isto*, 138.

¹²⁰ Usp. *Isto*

¹²¹ Usp. *Isto*

¹²² Usp. *Isto*, 139.

¹²³ Usp. Boris HAVEL, *Izrael. Narod u danu rođen*, 200.

¹²⁴ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 45.

¹²⁵ Usp. *Isto*

svoga onoga što želi ući i uništiti dušu, kao što kaže sveta Terezija Avilska: „Možemo promatrati našu dušu kao jedan zamak... Ima tako bolesnih duša i naviknutih da žive usred izvanjskih stvari, pa im nema lijeka i čini se da ne mogu ući u same sebe. Takve su duše već navikle na neprestani kontakt s gamadi i životinjama koje su oko zamka“¹²⁶. Duša je, dakle, poput zamka koji mora biti dobro utvrđen da unutra ne bi ulazila gamad i prljavština, kao što se u Edenski vrt uvukla zmija. Pritom su Jebusejci nabrojani u Knjizi o Jošui kao jedan od naroda koje Izraelci nisu uspjeli pobijediti kad su ulazili u Obećanu zemlju. Davidovo osvajanje Jeruzalema, dakle, govori o ispunjavanju obećanja o zaposjedanju zemlje i o uspostavi kraljevstva koje je božansko, odsjaj Edena. Možda Jebusejci predstavljaju jednu od napasti koju duša tek nakon dugo vremena uspijeva pobijediti, napast koja se činila nepobjedivom, na što upućuje i govor zastrašivanja prije nego što David ulazi u grad: „Nećeš ući ovamo! Slijepi će te i kljasti odbiti“. Možda je ovo zastrašivanje odjek zastrašivanja zmije koja se obraća duši nastojeći ju odvratiti od toga da uđe u sebe i učvrsti zidine svog zamka u kojem prebiva s Bogom. No David, koji je već prije pobjeđivao bitke predajući ih Bogu, ulazi u grad uopće se ne osvrćući na to zastrašivanje. Kaže se, na kraju krajeva, da je David uspio „jer Jahve, Bog nad vojskama, bijaše s njim“ (2 Sam 5,10). Tako ono što je nekad bila utvrda neprijatelja postaje glavni grad novog kraljevstva. To je još jednom poruka da je Bog gospodar bitke i s njim pobjeđujemo najveće neprijateljske izazove.

Grad je još jedna velika tema biblijske naracije. Gradovi, naime, otkad su prvi put spomenuti u Bibliji, imaju loš prizvuk. Prvi grad veže se uz Kajina koji je, nakon što je ubio svog brata, osnovao grad (usp. Post 4,17). Taj je grad zatim postao oličenje nasilja i nemoralna. Pritom je netom prije toga Bog rekao Kajinu: „Griješ ti je kao zvijer na pragu što na te vreba; još ga možeš svladati“ (Post 4,7)¹²⁷. Ova riječ *svladati*, koja se u našim Biblijama češće prevodi s *oduprijeti*, upućuje na temu pravedne vladavine koju je Kajin iznevjerio, kao i prethodno njegovi roditelji. Tako zvijer koju je Kajin pustio u sebe sada postaje zvijerju unutar koje ljudi žive, kaže Jon Collins referirajući se na Kajinov grad¹²⁸. Zatim se pripovijeda i tragična priča o gradu Babilonu kojim su ljudi htjeli uzdići svoje ime do neba. Grad se unutar biblijske naracije pretvara u nešto dobro tek kad David osvaja Jeruzalem i prenosi tamo Kovčeg saveza. Jedan grad tada postaje slika Edenskog vrta gdje Bog živi zajedno s ljudima. Grad u čijem je središtu drvo Kovčega saveza postaje paralela vrtu u čijem

¹²⁶ Terezija AVILSKA, *Zamak duše*, Zagreb, 2022., 81.-84.

¹²⁷ Tim MACKIE – Jon COLLINS, *The City Ep. 2. Why Cain builds a city* (1.V.2023.), u: https://www.youtube.com/watch?v=sAHdBY_KNPE&t=2211s (19.IX.2023)

¹²⁸ Tim MACKIE – Jon COLLINS, *The Significance of the City in the Bible (and God's Plan For It)* (24.VII.2023.), u: <https://www.youtube.com/watch?v=5yZLFmVHfaw> (19. IX. 2023.)

je središtu drvo života. Jeruzalem će odavde nadalje biti simbol sjedinjenja Boga i čovjeka, tako da će apostol Ivan na kraju Svetog pisma govoriti o proslavljenom Jeruzalemu koji silazi na zemlju poput zaručnice urešene za svoga muža (usp. Otk 21,2). Imamo tu i sliku grada i sliku bračnog saveza koje govore o tome da će se sjedinjenje između Boga i čovjeka zaista ostvariti. Ivan spominje i šator: „Evo Šatora Božjeg s ljudima! On će prebivati s njima: oni će biti narod njegov, a on će biti Bog s njima“ (Otk 21,3). Time Ivan ponavlja starozavjetne motive saveza primjenjujući ih na Krista, koji je novozavjetni ekvivalent Šatora sastanka i *Emanuel*, s nama Bog, onaj u kome je sklopljen novi i vječni savez.

9. Prijenos Kovčega saveza u Jeruzalem

U sljedećem poglavlju u fokus dolazi slika Davida kao svećenika. Već smo vidjeli da je David imao trideset godina kad je pomazan za kralja, što je dob u kojoj su svećenici pomazivani u Knjizi Izlaska. No nakon njegovog pomazanja za kralja, pripovijeda se o dvije pobjede koje je David postigao nad Filistejcima, a zatim o prijenosu Kovčega saveza iz Kirjat Jearima u Jeruzalem. Donald Carlson misli da je odlomak o prenošenju Kovčega saveza pozicioniran nakon Davidovih pobjeda u 5,17-25 upravo zato što prenošenje Kovčega nije bilo moguće prije nego što su Filistejci potisnuti s područja Gibeona¹²⁹. Kovčeg saveza bio je u Baalu, odnosno Kirjat Jearimu sve otkad je otuđen u bitci s Filistejcima kod Ebenezero (usp. 1 Sam 4,1-11), a zatim vraćen u Kirjat Jearim (usp. 1 Sam 6,13-21).

9.1. David – pravi svećenik

Nakon Davidove pobjede nad Filistejcima u 2 Sam 5,15-25, konsolidacija Davidovog kraljevstva je s političkog stajališta gotova. On se sad pokazuje kao novi Adam koji pravedno vlada novim, utvrđenim Edenom. Ali Adam nije bio samo kralj, rabini međuzavjetnog perioda, kao i crkveni oci, prikazuju ga i kao svećenika koji je, hodeći ruku pod ruku s Bogom, imao pravilan stav hvaljenja Boga. *Adoratio*, na latinskom hvaljenje ili slavljenje, doslovno znači „na usta“, *ad ora*. Slaviti Boga, dakle, znači udisati njegov život i izdisati njegovu hvalu. To je ispravan stav prema Bogu, odgovoriti na njegovu ljubav hvalom. Tako je Adam, živeći usta uz usta s Bogom i hvaleći ga, bio prvi svećenik, a Edenski vrt možemo reći da je bio prvi hram u kojem se to hvaljenje Boga odvijalo. Zato i prvi grijeh možemo promatrati ne samo kao rezultat lošeg vladanja koje je bilo povjereno čovjeku, nego i loše hvale Boga. Kad su Adam i Eva poslušali glas zmije i odbili poslušnost Bogu, ispali su iz pravog stava hvaljenja Boga. Cijela kasnija biblijska naracija, stoga, govori i o Božjim pokušajima da ljude privuče natrag pravom stavu hvale, ne zato što bi on trebao tu hvalu, nego zato što je ona neophodna za skladan ljudski život¹³⁰. Kao što kaže sveti Ignacije: „Čovjek je stvoren da Gospodina Boga svoga hvali, da ga štuje, da mu služi i da tako spasi svoju dušu“¹³¹.

¹²⁹ Usp. P. Kyle McCARTER Jr., *II Samuel*, 168.

¹³⁰ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 50.-51.

¹³¹ Ignacije LOYOLSKI, *Duhovne vježbe*, Zagreb, 2021., br. 23

Sada će David naumiti i da prenese Kovčeg saveza, koji je neko vrijeme zaboravljen u naraciji Knjiga o Samuelu, u Jeruzalem. Prijenos Kovčega saveza govori upravo o povratku prave hvale Boga u Izrael za Davidovog kraljevstva i o obnovi Saveza koja se dogodila pri njegovom pomazanju za kralja. Kovčeg je bio znak Saveza koji su Izraelci sklopili s Bogom na Sinaju. Kovčeg i Šator sastanka bili su od Sinaja centar Izraelovog štovanja Boga. Kao i Noina arka, Šator sastanka bio je mikrokozmos uređen oko pravedne hvale Boga, novi Eden koji su Izraelci nosili sa sobom u bitku upravo da bi postigli svoj zadatak edenizacije svijeta¹³². Zato događaj opisan u 1 Sam 4, u kojem su Izraelci izgubili Kovčega saveza, svjedoči o gubitku pravog stava hvale Boga i izdaji Saveza, a njegov povratak o obnovi Saveza i pravog stava hvale Boga u novoosnovanom glavnom gradu davidovskog carstva.

9.2. Svečanost prenošenja Kovčega saveza

Rečeno nam je da se Kovčeg nalazio u Kirjat Jearimu, što na hebrejskom znači „grad šume“, podsjećajući opet na Eden. Bilo je to oko 20 kilometara sjeverozapadno od Jeruzalema. Sada David sa trideset tisuća svojih ljudi ide po Kovčeg da bi ga prenio u Jeruzalem. Ova brojka, trideset tisuća, vraća nas na trideset tisuća onih koji su pali pri gubitku Kovčega u 1 Sam 4,10¹³³. Nadalje, za Kovčeg se kaže da nosi *ime* Jahve Sabaota koji stoluje nad kerubinima, što govori o Božjoj prisutnosti u Kovčegu, jer ono što nosi nečije ime jednako je toj osobi u biblijskoj logici. Kovčeg su stavili na nova kola misleći da ne smije biti prenošen na nečem onečišćenom sekularnom upotrebom, no incident koji se zatim dogodio svjedoči o tome da David i njegova družina nisu imali na umu prave propise o prenošenju Kovčega saveza koji su dani Mojsiju u Izlasku. Naime, Gospodin je izložio Mojsiju detaljan nacrt Kovčega saveza i motki na kojima on treba biti prenošen. Kovčeg uopće nije smio biti prenošen na kolima, zbog čega se dogodio incident u kojem je Uza morao pridržati Kovčeg i poginuo. Uzina smrt, iako se modernom čitatelju može činiti tragičnom i nepravednom, govori o Božjoj svetosti koja je za čovjeka opasna, a čini i paralelu sa situacijom s početka knjige u kojoj su, zbog obećanja svetinja, poginuli svećenici Hofni i Pinhas (usp. 1 Sam 4,11). U ovom trenutku David obustavlja pothvat prenošenja Kovčega saveza i ostavlja ga u kući Obed-Edoma iz Gata (usp. 2 Sam 6,10), koji je vjerojatno bio Davidov prijatelj iz vremena u Filisteji, iako njegovo ime doslovno znači „sluga Edoma“¹³⁴.

¹³² Usp. *Isto*

¹³³ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 53.

¹³⁴ Usp. P. Kyle McCARTER Jr., *II Samuel*, 170.

Cijela ova pripovijest otimanja Kovčega saveza i njegovog vraćanja govori o duhovnoj borbi u kojoj Izrael gubi pa ponovno nalazi jedinstvo s Bogom pobjeđujući neprijatelje koji su ga priječili da ostvari to jedinstvo. Na to upućuje pobjeda nad Filistejcima prije prenošenja Kovčega saveza u 2 Sam 5,21. David tu pobjeđuje Filistejce i njihova božanstva, što upućuje na to da je ispunjena prva zapovijed Saveza: Ja sam Gospodin, Bog tvoj, nemoj imati drugih bogova uz mene. Sada, kada je ta zapovijed ispunjena, David je slobodan donijeti Kovčeg saveza u središte svog kraljevstva.

Redak 12 nastavlja pripovijest o prenošenju Kovčega saveza izvještajem da je Bog blagoslovio Obed-Edoma i sav njegov posjed pa je David, vidjevši to, ponovno odlučio donijeti Kovčeg saveza u Jeruzalem. Činjenica da je Kovčeg bio kod jednog Filistejca i blagoslovio njegov dom nagovještaj je blagoslova svih naroda koje je Bog obećao da će se dogoditi preko Izraela¹³⁵. Davidova ljutnja ili žalost koje su na kratko su obustavile prijenos Kovčega pokazatelj su toga da duhovni put često prate takve protivštine, no David ipak odlučuje prenijeti Kovčeg saveza u Jeruzalem¹³⁶. Ono što slijedi jedna je od najbogatijih i najsvetanijih procesija opisanih u Bibliji. David je oprezan da ovaj put ne učini istu grešku i daje nosiocima da prenesu Kovčeg na motkama kao što je naznačeno u Knjizi Izlaska. U žrtvovanju životinja koje se tu događa anticipirane su tisuće i tisuće žrtava koje će se tijekom nadolazećih stoljeća prinijeti u jeruzalemskom Hramu¹³⁷. Kaže se da je David žrtvovao vola i ovna svakih šest koraka. Ovakvu praksu, naime, nalazimo i kod Izraelovih susjeda, a posebnu sličnost evocira događaj iz asirske povijesti u kojem je asirski kralj Asurbanipal vraćao sliku Marduka, babilonskog boga, u njegov hram nakon što je jedanaest godina bila u Asuru. Asurbanipala je u tom povratku također pratila vojska i zvuci glazbala te su žrtvovali Marduku svaka tri kilometra¹³⁸. Ceremonija postavljanja nacionalnog boga u kraljevski grad bila je, dakle, uobičajena na starom Bliskom Istoku, no to samo potvrđuje djelovanje Boga u izraelskoj povijesti, jer se on učinio prisutnim u njoj onakvoj kakva je ona bila, sa svim svojim običajima i tradicijama. Stari zavjet se zato i služi mitskim jezikom i slikama koje su karakteristične za Izrael onoga doba, jer je Bog htio objaviti se Izraelu na način koji oni mogu razumjeti. Profesor Adalbert Rebić dobro je primijetio da su „mnogi kritičari mjerili mit po kriteriju diskurzivne logike i ustanovili da je manjkav, ali u kulturama bez razvijene diskurzivne misli mitološki način razmišljanja jedini je način na koji se um može približiti

¹³⁵ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 58.

¹³⁶ Usp. *Isto*

¹³⁷ Usp. *Isto*

¹³⁸ Usp. P. Kyle McCARTER Jr., *II Samuel*, 180.

određenim problemima koji su iznad osjećajnog iskustva... Mit ne rješava stvarno te probleme, ali izražava stav koji čovjek zauzima pred otajstvom; sporno je postiče li diskurzivno umovanje išta više¹³⁹. Potrebno je, dakle, shvatiti biblijski način govora i običaje izraelskog naroda, kao i drugih naroda onoga doba, da bismo zaista razumjeli biblijske pripovijesti i ono što nam one poručuju. I kao što mezopotamski ep *Enuma eliš* možemo usporediti s biblijskim izvještajem o stvaranju, tako i ceremoniju postavljanja Marduka u Babilon možemo usporediti s postavljanjem Kovčega saveza u Jeruzalem. Jedina ili „sva razlika je u shvaćanju božanstva“¹⁴⁰. Narodi oko Izraela svojim su mitovima tapkali u mraku tražeći istinu o svijetu, dok se Izraelu sam Bog objavio i pokazao im istinu.

Neki misle da su kasniji pokreti i kretnje svećenika u jeruzalemskom Hramu oponašali ples kralja Davida pred Kovčegom Saveza, a budući da obredni pokreti bizantske i katoličke mise vuku svoje korijene od Hrama, možemo zaključiti da su i procesije, kretnje i nakloni kršćanskih svećenika slični onima kralja Davida koji je nosio efod plešući oko Kovčega saveza¹⁴¹. Dijeleći ljudima hranu i piće pri svečanosti prijenosa Kovčega Saveza, pritom, David se pokazuje kao svećenik koji dijeli euharistijski kruh narodu, isto tako kao novi Mojsije koji je hranio narod na putu kroz pustinju, novi Jošua koji je uveo Izrael u zemlju kojom teče med i mlijeko i novi Adam koji dijeli plodove vrta¹⁴². Davidova golotinja kod plesanja pred Kovčegom saveza asocira na nevinost Adama i Eve koji su prije prvog grijeha goli šetali vrtom, a Mikalina primjedba na glas zmiје koji se javlja da ismije cijelu stvar¹⁴³. Davidov odgovor Mikali pak govori o konačnom uzdignuću Davidove kuće nad Šaulovom. Mikala, koja se ovdje naziva Šaulovom kćeri, a ne Davidovom ženom, predstavlja Šaulovu kuću i njezinu neplodnost.

Jeruzalem sad, dakle, postaje grad u kojem Bog prebiva posred svog naroda, David smješta Kovčeg saveza pod šator, a Salomon će mu uskoro izgraditi Hram, za koji će sam Bog dati detaljne nacрте, kao što je Mojsiju dao nacрте za izgradnju Šatora sastanka u Izl 25-31. Podizanje Hrama konačno će dovršiti naraciju o sklapanju Saveza koja je počela s Davidom. Tada će biti žrtvovana još veća količina životinja (usp. 1 Kr 8,63), ono što Bog zaslužuje za svoje djelo ponovnog sjedinjenja s čovjekom. Cijela biblijska naracija govori o toj istoj dinamici, pokušaju pomirenja i ponovnog sjedinjenja Boga s ljudima. Povijest se neprestano ponavlja. Izraelci će opet iznevjeriti savez i dogodit će se to tako brzo kao što se

¹³⁹ Adalbert REBIĆ, *Središnje teme Starog zavjeta*, Zagreb, 1996., 13.

¹⁴⁰ *Isto*, 15.

¹⁴¹ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 59.

¹⁴² Usp. *Isto*, 63.

¹⁴³ Usp. *Isto*

dogodilo na Sinaju sa zlatnim teletom, već će Salomon početi žrtvovati drugim bogovima mnogih žena koje je ljubio, a slika i prilika novog Davida, novog Salomona i novog Hrama bit će Isus, raspet u Jeruzalemu, koji će biti poprište i tog, novog i vječnog saveza.

9.3. Djevica Marija i Kovčeg saveza

Konačna se paralela o svečanosti prijenosa Kovčega saveza u Jeruzalem mora povući u odnosu na Blaženu Djevicu Mariju, koja je nosila božansku prisutnost u najsavršenijem mogućem smislu¹⁴⁴. Kao što kaže Maksim Turinski: „Što ćemo reći da je Kovčeg ako ne sveta Marija, budući da je Kovčeg nosio ploče Saveza, dok je Marija nosila gospodara tog istog Saveza?“¹⁴⁵.

Naime, možemo primijetiti brojne sličnosti između svečanosti prijenosa Kovčega saveza i događaja iz života Blažene Djevice Marije. David je krenuo na put u Baalu Judinu da donese Kovčeg Božji koji je bio u kući Abinadabovoj, koja je stajala na brežuljku (usp. 2 Sam 6,3), a Marija je ustala i pohitala u Gorje, u grad Judin da bi posjetila Elizabetu (usp. Lk 1,39). Zaharija je pritom bio hramski svećenik, a Elizabeta kći Aronova (usp. Lk 1,5). Nakon Uzine smrti David govori: „Kako bi mogao doći k meni Kovčeg Jahvin?“ (2 Sam 6,9), a nakon što prima Mariju, Elizabeta kliče: „Ta otkuda meni da mi dođe majka Gospodina mojega?“ (Lk 1,43). Zatim Elizabeta govori: „Gledaj samo! Tek što mi do ušiju doprije glas pozdrava tvojega, zaigra mi od radosti čedo u utrobi (Lk 1,44), a David je igrao pred Kovčegom saveza. Konačno, nakon incidenta s Uzom, David je poslao Kovčeg Božji u kuću Obed-Edoma, gdje je ostao tri mjeseca, kao što je i Marija ostala s Elizabetom tri mjeseca (usp. Lk 1,56). Nema sumnje da je Luka ove poveznice činio namjerno¹⁴⁶. Zato i zazivamo Mariju u Lauretanskim litanijama: Škrinjo zavjetna! I zato se uoči svetkovine Uznesenja Blažene Djevice Marije čita upravo ovaj odlomak o prijenosu Kovčega saveza u Jeruzalem, goru „kojoj će se stjecati svi narodi“ (Iz 2,2).

¹⁴⁴ Usp. *Isto*

¹⁴⁵ Usp. John R. FRANKE – Thomas C. ODEON (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, 346.

¹⁴⁶ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 62.

10. Natanovo proročanstvo

Natanovo proročanstvo u sedmom poglavlju Druge knjige o Samuelu predstavlja ujedno kraj jedne velike naracije i početak druge¹⁴⁷. Pripovijest o slavi kralja Davida ovdje polako dolazi svom kraju, a nagovještava se budućnost Božjeg spasenjskog plana. Bog obećaje Davidu da će njegov potomak sagraditi dom Božjem imenu i da će on njegovo prijestolje učvrstiti zauvijek (usp. 2 Sam 7,13-16). Prvi evanđelisti i teolozi gledali su s velikom pozornošću na ovo obećanje, jer ono jasno nagovještava Isusovo kraljevstvo.

Sedmo poglavlje Druge knjige o Samuelu započinje na domaćem području i u mirnoj atmosferi. Nakon tolikih pobjeda koje je ostvario, David sad napokon dolazi do šabata, odmora u kojem se njegove misli prirodno okreću Bogu¹⁴⁸. Tu po prvi put susrećemo proroka Natana koji je očito bio Davidov prorok. Naime, kao što je slušao Boga u vezi toga koju bitku treba zapodjenuti i kada, David se sad opet okreće Bogu da ga upita u vezi Kovčega saveza, ne bi li trebalo za Kovčeg saveza sagraditi hram, budući da on, David, sjedi u dvoru od cedrovine? (usp. 2 Sam 7,2). Vidimo kontrast između ove Davidove upotrebe šabata i načina na koji David upotrebljava svoje slobodno vrijeme u jedanaestom poglavlju, kad poziva k sebi Bat-Šebu, a zatim daje ubiti njezinog muža. Taj čin predstavlja pogrešno upravljanje jednako onome koje je Adam nekoć prakticirao u vrtu i bio protjeran iz njega, kao što će i Izrael na kraju deuteronomističke povijesti, zbog loše vladavine svojih kraljeva, biti protjeran u sužanjstvo¹⁴⁹. Ipak, čini se da David ovdje, još uvijek poslušan Bogu i njegovu Zakonu, predstavlja vrlo dobar prijedlog te mu Natan govori: „Idi i čini sve što ti je na srcu jer je Jahve s tobom“ (2 Sam 7,3).

Iste noći, međutim, Bog objavljuje Natanu drugu riječ. Bog gotovo da prima ovaj Davidov prijedlog kao uvredu govoreći da se on uvijek kretao pod šatorom i u Prebivalištu dok je hodio s narodom i nikome od Izraelovih vođa nikad nije naložio da mu sagrade dom (usp. 2 Sam 7,6-7). Drugim riječima, Božji plan nije da mu David izgradi hram, nego njegov plan daleko nadilazi tu Davidovu zamisao. Kao što iznosi biskup Barron: „Nečiji plan može biti hrabar, prekrasan i velikodušan, ali da i dalje ne bude Božji plan“¹⁵⁰. Božji planovi za nas su uvijek veći, opsežniji i plodonosniji nego planovi koje mi imamo za sebe¹⁵¹. Gospodin odgovara Davidu da neće David njemu sagraditi dom, nego će on njemu sagraditi dom, lozu

¹⁴⁷ Usp. *Isto*, 67.

¹⁴⁸ Usp. *Isto*

¹⁴⁹ Usp. *Isto*, 69

¹⁵⁰ *Isto*, 69.

¹⁵¹ Usp. *Isto*

iz koje će poteći Mesija – Krist. Imamo ovdje igru riječi s riječi dom ili kuća, *bayit*¹⁵². Božji plan, naime, nadilazi Davidov život i savez i gleda unaprijed u razvrgnuće tog saveza sve do Isusa, Davidovog potomka u kojem će biti sklopljen novi i vječni savez:

„I kad se ispune tvoji dani i ti počineš kod svojih otaca, podići ću tvoga potomka nakon tebe, koji će se roditi od tvoga tijela, i utvrdit ću njegovo kraljevstvo. On će sagraditi dom imenu mojem, a ja ću utvrditi njegovo prijestolje zauvijek“ (2 Sam 7,12-13).

Ovi retci ujedno govore o Salomonu, koji će zaista podići Hram, ali i o Isusu koji će sam biti hram Božji među ljudima, Bog postao čovjekom. Konture ovog kraljevstva koje Bog obećaje Davidu, dakle, protežu se preko vremena sve do vječnosti. Time savez s Davidom nadilazi onaj koji je Bog sklopio s Noom, Abrahamom i Mojsijem, jer je već ovaj savez vječan¹⁵³. Nadalje, Gospodin govori Davidu: „Ja ću ti pribaviti veliko ime“ (2 Sam 7,9), što nas vraća na savez i obećanje dano Abrahamu nakon što su ljudi sami sebi pokušali pribaviti ime gradeći Babilon (usp. Post 12,2). Bog je graditeljima Babilonske kule pomiješao jezike i raštrkao ih po cijelom svijetu, kao što će i Izraelce, zbog moralnog pada koji će se dogoditi u samoj Davidovoj liniji, raštrkati među narode.

Bibličari su u ovom odlomku prepoznali ruku deuteronomističkog pisca, jer je jezik tipično deuteronomistički i jasna je interpolacija u odnosu na prethodni i sljedeći odlomak. Ono što je zanimljivo je, međutim, da bi to značilo da je ovaj odlomak dodan u pripovijest o Davidu u razdoblju sužanjstva, nakon što je umro Sidkija, zadnji kralj davidovske dinastije. Zaključujemo po tome da je i u sužanjstvu postojala snažna nada u Mesiju koji će doći iz Davidove linije i konačno učvrstiti Davidovo kraljevstvo¹⁵⁴. Zato se pripovijest povratku Izraelaca iz sužanjstva za perzijskog kralja Kira i nalazi na samom kraju hebrejske Biblije, u Ljetopisima, jer nagovještava dolazak Mesije na kraju vremena.

¹⁵² Usp. P. Kyle McCARTER Jr., *II Samuel*, 205.

¹⁵³ Usp. Robert BARRON, *2 Samuel*, 70.

¹⁵⁴ Usp. *Isto*

Zaključak

U ovom radu promotrili smo Knjige o Samuelu, jedno od narativnih remek-djela deuteronomističke predaje, da bismo zadobili pogled na kralja Davida, najvećeg kralja izraelske povijesti. Misli se da su Knjige o Samuelu, pred razdoblje i u razdoblju sužanjstva u Babilonu, kad je postojala snažna aktivnost na području istraživanja Zakona, napisali deuteronomistički pisci, zajedno s Knjigom Ponovljenog zakona, Knjigom o Jošui, Sucima i Kraljevima. Deuteronomistički pisci htjeli su kroz svoje spise pokazati da život i sreća Izraela ovise o njegovoj poslušnosti Gospodinu, kao što su i život i sreća praroditelja ovisili o njihovoj poslušnosti Gospodinu. Poslušnost i ljubav prema Bogu teme su koje se protežu kroz sve deuteronomističke knjige, a na poseban način dolaze do izražaja u pripovijesti o Davidu.

Pripovijest o Davidu započinje u Prvoj knjizi o Samuelu koja služi kao uvod i teološka podloga za pripovijest o slavnom razdoblju Davidova kraljevanja iz Druge o Samuelu. Na početku Prve knjige o Samuelu narod traži od Samuela da im postavi kralja, no taj zahtjev pokazuje izdaju Saveza koji su Izraelci sklopili s Bogom na Sinaju, jer su Izraelci tražili da budu poput svih drugih naroda i da ih vodi njihov kralj, dok su trebali biti drukčiji, sveti narod, vođen od Boga i njegovog Zakona. Bog, međutim, prihvaća taj njihov zahtjev i okreće ga u nešto dobro kad na mjesto kralja stavlja Davida, kralja po svom srcu i učvršćuje njegovu lozu obećavajući da će iz nje poteći vječni kralj, Mesija ili Krist.

Vidjeli smo da je David bio samo običan pastir i pjesnik prije nego što je pomazan za kralja na tajnoj gozbi sa Samuelom. Tada je i izrečena glasovita rečenica: „Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u srcu“ (1 Sam 16,7). Time su deuteronomistički pisci stvorili kontrast između Šaula, koji je izabran po ljudskim mjerilima i Davida, koji je bio kralj po Božjem srcu. Šaulova se vladavina brzo *izjalovljuje* zbog njegove neposlušnosti Gospodinu, što je u deuteronomističkoj logici jamac neuspjeha, a mladi David, koji je pouzdajući se u Gospodina pobijedio filistejskog diva Golijata, počinje se uzdizati. Saznajemo da David dolazi na Šaulov dvor kao svirač harfe, ali i kao vojskovođa i kraljevski zet. Tada se u Šaulu javlja ljubomora prema Davidu i on ga počinje proganjati.

Nakon dugog progona u kojem David nije pribjegao tome da ubije Šaula, nego je strpljivo čekao da Bog dovrši djelo koje je započeo, David napokon prima kraljevstvo. Prvo David postaje kralj Jude u Hebronu, a zatim i cijelog Izraela. U ceremoniji Davidovog pomazanja za kralja nad Izraelom vidimo sklapanje još jednog saveza koji Bog, kroz Davida,

sklapa sa svojim narodom. Na Davidu se sad ispunjavaju i obećanja dana Adamu i Abrahamu o brojnom potomstvu i zemlji koju će ono baštiniti. On sad osvaja Jeruzalem i u njega prenosi Kovčeg saveza, uspostavljajući tako sklad novog Edena u svom kraljevstvu vođenom principima poslušnosti i vjernosti Bogu. Jeruzalem će odavde postati simbol zajedništva između Boga i ljudi i slika novog Edena koji će na kraju vremena, proslavljen, sići na zemlju (usp. Otk 21,2). Tako je Davidovo kraljevstvo prefiguracija Kristovog kraljevstva Božjeg, jer Krist je kralj koji se utjelovio da vlada nad svojim narodom u savršenom jedinstvu božanskog i ljudskog, kako je i David vladao na vrhuncu svog kraljevanja, a ono što je ostalo, ljudski grijeh, pod koji će i David pasti, tek će Krist ispraviti da bi potpuno obnovio odnos između Boga i čovjeka.

U ovome radu htjela sam pristupiti pripovijesti o Davidu kroz cjeloviti i simbolički pristup, pri čemu sam otkrila mnogovrsne poveznice i ključeve za razumijevanje smisla biblijskih pripovijesti. U tome mi je posebno pomogao rad Tima Mackieja i Bible project-a te tumačenje Druge knjige o Samuelu biskupa Barrona. Želja mi je bila i prikazati Davida onako kako ga vide Židovi, prikazati njegovo središnje mjesto u Starom zavjetu gdje on stoji na vrhuncu izraelske povijesti i prefiguracija je Mesije koji treba doći. Naravno da pripovijest o Davidu, gledajući kroz prizmu Novog zavjeta, još više dobiva na značenju, ali i u kontekstu Starog zavjeta, pripovijest o Davidu je pripovijest o tome kako je Bog htio sklopiti savez s ljudima i privesti ih ponovnom zajedništvu sa sobom – što je temeljna poruka Biblije i ono što sam htjela naglasiti u ovom radu. Na kraju možemo reći da, iako Davidovo kraljevstvo u stvarnosti možda i nije bilo toliko snažno kako je to opisano u Bibliji, to ni nije fokus biblijske pripovijesti, ono što Biblija želi reći i što je u stvarnosti tako je da zajedništvo s Bogom dovodi do pobjede i procvata ljudskog života. To je predočeno na kralju Davidu.

Literatura

Knjige:

- ALTER, Robert, *The David story*, New York, 1999.
- AULD, A. Graeme, *I & II Samuel. A Commentary*, Louisville, 2011.
- AVILSKA, Terezija, *Zamak duše*, Zagreb, 2022.
- BARRON, Robert, *2 Samuel. Brazos Theological Commentary on the Bible*, Grand Rapids, 2015.
- FRANKE, John R. – ODEON, Thomas C. (ur.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel. Ancient Christian Commentary on Scripture*, Downers Grove, 2005.
- FUČAK, Jerko, *Prepoznavatelj riječi Božje. Biblija u našim rukama*, Zagreb, 2005.
- HARRINGTON, William, *Uvod u Stari zavjet*, Zagreb, 1987.
- HAVEL, Boris, *Izrael. Narod u danu rođen*, Zagreb, 2022.
- Jeruzalemska Biblija. *Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz "La Bible de Jerusalem"*, Zagreb, 1994.
- LOYOLSKI, Ignacije, *Duhovne vježbe*, Zagreb, 2021.
- MCCARTER, P. Kyle Jr., *II Samuel. A new translation with introduction and commentary*, Garden city, 1984.
- MILLS, Mary E., *Joshua to Kings. History, Story, Theology*, London, 2016.
- REBIĆ, Adalbert, *Središnje teme Starog zavjeta*, Zagreb, 1996.

Elektronički izvori:

- V. Philip LONG, *1 and 2 Samuel. Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary*, John H. Walton (ur.), Grand Rapids, 2009. – eBook
- Tim MACKIE – Jon COLLINS, Deuteronomy Scroll. What's the Point of Deuteronomy?, u: Bible project app (11.VIII.2023.)
- Tim MACKIE – Jon COLLINS, Deuteronomy Scroll. The Way to True Life, u: Bible project app (20.VIII.2023.)
- Tim MACKIE, Literary styles in the Bible (22.VI.2017.), u: <https://www.youtube.com/watch?v=oUXJ8Owes8E> (21. X. 2022.)
- Tim MACKIE – Aeron SULLIVAN, Saul: A Tale of Self-Deception (2017.), u: <https://bibleproject.com/articles/saul-tale-self-deception/> (10.V.2023.)
- Tim MACKIE – Jon COLLINS, The City Ep. 2. Why Cain builds a city (1.V.2023.), u: https://www.youtube.com/watch?v=sAHdBY_KNPE&t=2211s (19.IX.2023)

Tim MACKIE – Jon COLLINS, The Significance of the City in the Bible (and God's Plan For It) (24.VII. 2023.), u: <https://www.youtube.com/watch?v=5yZLFmVHfaw> (19. IX. 2023.)

David PAWSON, Unlocking the Old Testament Part 20 - 1 & 2 Samuel 1 (12. I. 2015.), u: <https://www.youtube.com/watch?v=V-gozmcy3PM&t=13s> (24. X. 2022.)